

373.122.1
0-86^a COLECȚIA
JURIDICA

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”

DINU OSTAVCIUC

IURIE ODAGIU

TACTICA EFFECTUĂRII AUDIERILOR

Ghid metodic pentru ofițerii de urmărire penală

Chișinău 2020

43, 123, 1
0-86

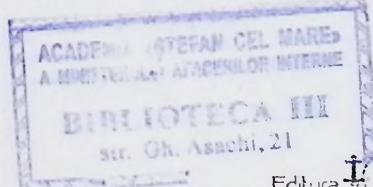
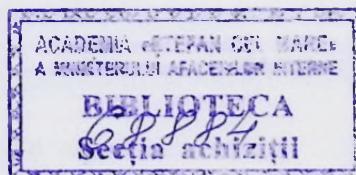
Colecția
JURIDCA

dr. Dinu OSTAVCIUC

dr. Iurie ODAGIU

TACTICA EFFECTUĂRII AUDIERILOR

Ghid metodic pentru ofițerii de urmărire penală

Editorial
Cartea Militară
CHIȘINĂU 2020

CZU 343.123.1

O-86

Redactor:

Gheorghe CHIRIȚĂ

Concepție grafică & design:

Ruslan CONDRAT

Editor:

Ruslan CONDRAT

ISBN 978-9975-3364-4-4

CUPRINS

Noțiunea, importanța și tipurile audierii.....	4
Pregătirea pentru audiere.....	14
Tactica audierii martorilor și a părților vătămate.....	26
Tactica audierii bănuiților și învinuiților.....	38
Tactica deconspirării declarațiilor false.....	45
Tactica audierii minorilor și a persoanelor cu handicap...	50
Tactica efectuării altor tipuri de audieri.....	55
Fixarea rezultatelor audierilor.....	63
Bibliografie.....	67

Noțiunea, importanța și tipurile audierii

Audierea reprezintă un proces de obținere a declarațiilor de la persoana care deține informații referitoare la o faptă penală sau care au relevanță pentru soluționarea justă a cauzei. Audierea constituie cea mai răspândită, dar și cea mai complicată acțiune de urmărire penală. Aceasta se datorează faptului că persoana audiată de multe nu dorește să depună declarații sau depune declarații mincinoase, aceasta poate să se încurce în declarațiile sale, să greșească etc.

Pentru ofițerul de urmărire penală declarațiile reprezintă un izvor al probelor, iar conținutul acestora, de fapt, constituie probă. Pentru bănuitor și învinutor declarațiile sunt mijloace de apărare.

Audierea reprezintă procesul de transmitere a informațiilor despre fapta cercetată sau despre circumstanțele și persoanele ce au tangență cu aceasta. În acest context, este foarte important de a menționa procesul prin care se formează declarațiile.

În doctrină¹ sunt întâlnite patru faze de formare a declarațiilor: percepția (recepția) informației, prelucrarea ei logică, memorarea și reactivarea (expunerea). Alți autori² sunt de părere că declarațiile se formează în trei fraze, și anume: recepția,

¹ E. Stancu, Tratat de Criminalistică, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 411; I. Butoi, L.T. Butoi, Psihologie judiciară, Tratat universitar, Ed. Fundației România de mâine, București, 2001, p. 145.

² А.Дулов, Судебная психология, Минск, 1975, с. 229.

memorarea și reproducerea acestora prin comunicarea lor orală sau în formă scrisă organului judiciar. Nici o părere dintre cele menționate nu este incorectă, din care considerent nu ne punem ca scop analizarea acestora prin prisma contrazicerii viziunilor respective. Până la urmă, pentru obținerea unui rezultat pozitiv în ceea ce privește soluționarea justă a cauzei penale, organului de urmărire penală îi este important obținerea declarațiilor de la participanții la proces. Totuși vom face referire la unele aspecte de ordin general în ceea ce privește subiectul respectiv.

Recepția reprezintă reflectarea în conștiința martorilor a datelor referitoare la infracțiune și făptuitorul ei. Ea se realizează în baza senzațiilor și percepției, acestea constituind faza inițială a procesului psihic de cunoaștere. Senzațiile reprezintă cele mai simple procese psihice și constau în reflectarea în creierul omului a înșușirilor obiectelor și fenomenelor lumii reale, care acționează nemijlocit asupra receptorilor. Percepțiile reprezintă procesul psihic de reflectare a obiectelor în complexitatea înșușirilor lor. În fapt, percepțiile sunt prelucrări ale senzațiilor, acordarea de semnificații în conformitate cu experiența, intențioanele ori starea persoanei în cauză sau cu condițiile în care are loc acțiunea stimulului extern. Deoarece între ambele procese psihologice există o relație reciprocă, în practică diferențierea lor este dificilă³. În literatura de specialitate termenul „percepție” este folosit în sens larg, avându-se în vedere atât senzațiile, cât și percepțiile propriu-zise⁴.

În limbajul juridic și în vorbirea curentă, persoana vătămată, victimă a desfășurării unei activități ilicite, se asociază cu ideea de suferință, de durere, de prejudiciu fizic sau moral, de unde consecința, alături de senzațiile vizuale sau auditive care

³ G.I. Olteanu, M. Ruiu, Tactică Criminalistică, Ed. AIT Laboratories, București, 2009, p. 153-154.

⁴ Н. Гапоновіч, Опозиція в судопропозиції, Minsk, 1975, с. 26.

6 | dețin rolul cel mai însemnat, la formarea declarațiilor acesteia concușă senzațiile tactile și, într-o anumită măsură, senzațiile olfactive, totul urmând a fi prelucrat și, în cele din urmă, finalizat cu obținerea unor percepții în legătură cu acțiuni sau, cel puțin elemente acționare, ce au caracterizat comportamentul făptuitorului pe timpul desfășurării activității ilicite⁵.

Memorarea – este o etapă obligatorie care se întinde, ca principiu²⁵², în intervalul de timp cuprins între momentul perceprii și cel al reproducерii sub orice formă – verbală sau scrisă – în fața organelor judiciare. Memorarea are un pronunțat caracter dinamic caracterizat prin procese de reorganizare, regrupare, restructurare, fiind determinată de stările intens emoționale din timpul desfășurării activității ilicite care, de regulă, cresc în intensitate, aspect ce poate antrena ajustări, corecțuri, chiar adăugiri la informațiile percepute. În condițiile date, trebuie făcută o subliniere: anchetatorii sunt interesați, pentru a proba elementele de interes ce țin de pregătirea, desfășurarea și exploatarea rezultatelor activității ilicite, deopotrivă, de cantitatea de informație achiziționată și conservată, precum și de fidelitatea, de calitatea acesteia⁶. Cu alte cuvinte, memorizarea reprezintă un proces psihic de ordonare și stocare a impresiilor privind obiectele și fenomenele percepute, proces la baza căruia se află legăturile nervoase specifice ce iau naștere în scoarța crebrală cu prilejul activității de cunoaștere a omului. Ea, după cum subliniază E. Stâncii, nu este o înregistrare mecanică a celor percepute, „ci un proces dinamic, activ de prelucrare și sistematizare a datelor receptate, în funcție de personalitatea fiecărui individ, de interesul manifestat față de o anumită problemă”⁷.

⁵ A. Ciopraga, *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal*, Ed. Junimea, Iași, 1979, p. 16.

⁶ G.I. Oltcanu, M. Ruiu, *Tactică criminalistică*, Ed. AIT Laboratories, București, 2009, p. 161.

⁷ E. Stâncii, *Criminalistica*, București, 1995, p. 63.

În doctrină se face distincție între cele două forme de memorare specifice persoanei - voluntară și involuntară. O astfel de distincție are importanță în aprecierea declarației persoanei vătămate. Astfel, în cazul memorării involuntare, datele percepute se intipăresc neintenționat, fără să fie prezent sau să aibă vreo contribuție elementului volitional – persoana vătămată nu-și propune, ca scop prealabil, și nu utilizează procedee speciale în vederea memorării. Dimpotrivă, ceea ce caracterizează memorarea voluntară este existența scopului la care se adaugă folosirea unor mijloace și procedee speciale în vederea realizării scopurilor mnezice⁸.

Etapa finală de formare a depozițiilor constituie *reproducerea* sau expunerea faptelor memorizate în fața organului de urmărire penală sau a instanței. Reproducerea calitativă și completă a faptelor memorizate depinde, în cea mai mare măsură, de calitățile și personalitatea persoanei audiate. De menționat că reproducerea depinde și de condițiile și împrejurările în care se desfășoară audierea, precum și de tactica aleasă de către reprezentantul organului de urmărire penală sau de instanță.

Așadar, reproducerea unei informații obținute recent sau anterior presupune transpunerea imaginilor acesteia fixate în memorie în limbajul vorbit sau scris. Gradul de instruire, profesia și experiența sunt factori ce se repercuzează direct asupra procesului de exprimare și de verbalizare a faptelor. Practica demonstrează că, în majoritatea cazurilor, dificultățile privind reproducerea faptelor receptionate rezidă în lipsa limbajului adecvat, a fondului lexical sărac ale persoanelor cu un nivel scăzut de pregătire generală. Anumite erori privind conținutul fap-

⁸ A. Ciopragă, Evaluarea probei testimoniale în procesul penal, Ed. Junimea, Iași, 1979, p. 119.

- 8 | telor percepute și memorate pot apărea la faza de reproducere, datorită naturii specifice a obiectului mărturiei, când comunicarea informației impune transpunerea imaginilor în limbajul propriu unei specialități străine preocupațiilor profesionale ale persoanei audiate. Reproducerea mărturiilor poate fi influențată, pozitiv sau negativ, de împrejurările în care se realizează ascultarea unei părți în proces, însuși faptul că este chemat să prezinte mărturii într-o cauză penală generează inevitabil o anumită tensiune psihologică. Practicienii experimentați cunosc cât de emoționate sunt părțile care pentru prima dată vin în fața organului de urmărire penală sau a instanței. Reproducerea, după cum s-a menționat, depinde de comportamentul organului de urmărire penală sau a instanței. Partea care urmează a fi audiată are nevoie de o atmosferă psihologică adecvată, bazată pe încredere și respect față de personalitatea și depozitia sa⁹.

Din cele menționate putem concluziona că audierea constituie procesul transmiterii sau expunerii informațiilor despre fapta cercetată sau despre circumstanțele și persoanele ce au legătură cu fapta respectivă. Aceste informații ajung la persoana audiată în momentul perceperei circumstanțelor faptei săvârșite (a tabloului infracțional). Mai apoi, aceste informații sunt memorizate și reproduse în fața organului de urmărire penală.

Procesul de formare a declarațiilor, din momentul perceperei și până la reproducere, are un caracter psihologic. În procesul respectiv, asupra persoanei influențează factori obiectivi și subiectivi de care, într-o măsură sau alta, depinde calitatea și volumul declarațiilor. Ca factori obiectivi pot fi: distanța dintre persoană și locul producerii acțiunilor criminale, condițiile meteorologice (de exemplu, ploaie abundentă, soare, vânt pu-

⁹S. Doraș, *Criminalistica*, vol. II, Elemente de tactică, Tipografia Centrală, Chișinău, 1999, p. 128.

ternic) etc. Factorii subiectivi pot fi: frica, stresul, oboseala, interesul față de fapta produsă etc.

Organul de urmărire penală, având scopul obținerii unor declarații obiective, este obligat să cunoască factorii respectivi, precum și să posede cunoștințe privitoare la tactica aplicării procedeelor, astfel încât să aducă persoana audiată la starea în care aceasta să poată reda circumstanțele cunoscute ei în timpul comiterii faptei.

Circumstanțele pe care organul de urmărire penală trebuie să le identifice, în doctrină, sunt cunoscute sub denumirea de „obiectul audierii”¹⁰. La acesta se atribuie circumstanțele legate însuși de evenimentul infracțiunii (metoda comiterii, locul și timpul săvârșirii faptei criminale etc.), de motivul comiterii infracțiunii, de acțiunile fiecărui făptuitor, de prejudiciul cauzat.

Vorbind despre tipurile de audieri, menționăm că acestea, în procesul urmăririi penale, se deosebesc în funcție de: calitatea procesuală a audiatului (martor, victimă, bănuit, învinuit, expert), vârsta audiatului (adult, minor, copil), prezența participanților (prezența terței persoane, participarea apărătorului, expertului, specialistului, reprezentanților legali, pedagogului, traducătorului), locul audierii, caracterul situației de urmărire penală (conflictuale sau neconflictuale) și de faptul dacă persoana a fost audiată anterior în cadrul cauzei penale cercetate sau este audiată pentru prima dată (initială, repetată, adăugătoare)¹¹.

Fiecarui tip de audiere îi este caracteristic reglementarea sa procesuală și tactica sa de efectuare, însă există și unele dispoziții generale. Cu alte cuvinte, pe lângă specificul efectuării

¹⁰ Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 600.

¹¹ Iu. Odagiu, S. Nestor, Criminalistica, Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău, 2011, p. 90.

- 10 | audierii concrete există și aspecte de ordin general, comune pentru toate tipurile.

Dispoziții generale de ordin procesual. Potrivit prevederilor Codului de procedură penală, indiferent de calitatea părții audiate, distingem faptul existenței unor condiții comune pentru această acțiune de urmărire penală. Așadar, audierea se efectuează la locul desfășurării urmăririi penale sau cercetării judecătoarești, iar în caz de necesitate, la locul aflării persoanei care necesită să fie audiată. Audierea se efectuează, de regulă, în timpul zilei (de la ora 06.00 până la 22.00). În cazuri excepționale, audierea poate fi efectuată în timpul nopții, cu indicarea motivelor în procesul-verbal respectiv. Durata audierii neîntrerupte nu poate depăși 4 ore (cu excepția minorului), iar durata generală, în aceeași zi, nu poate depăși 8 ore (cu excepția minorului). Persoana audiată poate solicita o pauză de maximum 20 de minute pe durata audierii de 4 ore (cu excepția minorului). La audiare, de regulă, participă persoana care este audiată și reprezentantul organului de urmărire penală, cu excepția cazurilor când legea procesual-penală indică faptul că în cazul audierii pot participa și alte persoane¹².

În același timp, comun pentru toate tipurile de audieri se prezintă să fie faptul că pentru fiecare audiare se întocmește un proces-verbal, care cuprinde: locul și data audierii; funcția, numele și prenumele persoanei care întocmește procesul-verbal; numele, prenumele și calitatea persoanelor care au participat la audiare, iar dacă este necesar, și adresele lor, obiceiurile și explicațiile acestora; data și ora începerii și terminării audierii; descrierea amănunțită a faptelor constatate; mențiunea privind efectuarea, în cadrul realizării audierii, a mijloacelor tehnice uti-

¹² Aici se arc în vedere cazul când la audiare este obligatorie participarea apărătorului, reprezentantului legal, pedagogului, psihologului, translatorului etc. (n.a.)

lizate, condițiile și modul de aplicare a lor, rezultatele obținute, precum și mențiunea că, înainte de a se utiliza mijloacele tehnice, despre aceasta s-a comunicat persoanelor care participă la audiire. Dacă în cadrul audierii s-au constatat și ridicat obiecte care pot constitui corpuri delictive, ele vor fi descrise amănunțit în procesul-verbal, cu mențiunea despre fotografierea lor, dacă aceasta a avut loc, și despre anexarea lor la dosar. Procesul-verbal se citește tuturor persoanelor care au participat la audiire, explicându-li-se, totodată, că au dreptul de a face obiecții, iar acestea urmează să fie consemnate în procesul-verbal. Fiecare pagină a procesului-verbal se semnează de persoana care îl întocmește, precum și de persoanele care participă la audiire. Dacă vreuna din aceste persoane nu poate semna sau refuză să semneze procesul-verbal, despre aceasta se face mențiune.

O altă dispoziție generală tipurilor de audiire este faptul că, până la începerea audierii propriu-zise, reprezentantul organului de urmărire penală este obligat să explice persoanei audiate drepturile și obligațiile acesteia. Audierea începe cu propunerea de a comunica despre tot ce cunoaște pe marginea cazului cercetat, iar ulterior, reprezentantul organului de urmărire penală poate adresa întrebări. Declarațiile se consemnează în procesul-verbal la persoana întâi și, după necesitate, cuvânt cu cuvânt. Totodată, întrebările adresate și răspunsurile primite se înscriu și ele în procesul-verbal respectiv. Înscrierea audierii o poate efectua și partea audiată personal.

Dispoziții generale de ordin tactic. Referindu-ne la dispozițiile generale de ordin tactic, putem menționa faptul că audierea trebuie să fie plină de ambiiție, activă, obiectivă și completă, luându-se în calcul personalitatea celui care trebuie să fie audiat¹³.

¹³ Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для юзлов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 601.

12

Audierea activă constă în faptul că ofițerul de urmărire penală trebuie să ia inițiativa în mâinile sale și să aplice toate procedeele tactice necesare pentru obținerea rezultatului scontat. Cu alte cuvinte, ofițerul de urmărire penală trebuie să dirigeze acțiunea respectivă de urmărire penală astfel încât să obțină declarații veridice și necesare soluționării juste a cauzei, dar să nu fie pasiv și să se prezinte doar ca un mijloc de înregistrare a celor relatate.

Atunci când discutăm despre faptul că audierea e necesar să fie plină de ambiție, se înțelege că ofițerul de urmărire penală trebuie din timp să-și planifice activitățile și să cunoască scopul pe care urmează să-l atingă audierea respectivă, pentru ca într-un final, declarațiile obținute să fie obiective. Cu alte cuvinte, ofițerul de urmărire penală trebuie să efectueze audierea logic construită, gândită și planificată.

Obiectivitatea și plenitudinea audierii constă în faptul că ofițerul de urmărire penală nu trebuie să reducă din declarațiile redate de către partea audiată, să schimbe sensul declarațiilor după necesitatea cercetărilor sau să impună persoanei audiate un punct de vedere anumit. De aceea nu se recomandă în timpul audierilor adresarea unor întrebări care sugerează răspunsul. Audierea trebuie efectuată pe măsura celor înțelese de către partea audiată, iar aceasta va garanta obiectivitatea celor întâmplăte și înțelese de către audiat. Astfel, cercetarea va întruchipa caracterul soluționării juste a cauzei.

Un aspect important pentru obținerea unor declarații veridice îl are, după cum s-a menționat anterior, personalitatea celui care urmează a fi audiat. Ofițerul de urmărire penală trebuie să creeze condiții (inclusiv psihologice) pentru audiere, astfel încât să obțină un respect de la audiat. Ofițerul de urmărire penală trebuie să stabilească un contact psihologic cu per-

soana audiată, să-i explice calm și inteligență că audierea nu o face pentru sine, ci pentru cercetarea justă a cauzei, să-i explice faptul că în urma infracțiunii au fost lezate drepturile unei persoane, iar audierea va permite a afla adevărul. Acesta, totodată, trebuie să explice persoanei faptul că el are atribuții prevăzute de lege și că nu le poate încălca, de altfel, el nu avea să procedeze la citarea persoanei. Cu alte cuvinte, persoana care necesită să fie audiată trebuie să înțeleagă corect atribuțiile ofițerului de urmărire penală, necesitatea depunerii declarațiilor și valoarea acestora pentru persoana căreia i s-a lezat drepturile în urma comiterii infracțiunii, dar și pentru întreaga societate (devenind astfel un cetățean de bună-credință).

Pregătirea pentru audiere

Pregătirea ascultării este o regulă absolut necesară, în special în faza de urmărire penală, și se cere respectată în toate împrejurările, indiferent de gradul de dificultate a cauzei. În linii mari, pregătirea audierii presupune studierea datelor existente la dosar, stabilirea persoanelor care trebuie ascultate, cunoașterea personalității acestora, a naturii relațiilor pe care le pot avea subiecții infracțiunii, stabilirea timpului și locului, a momentului și a modului de citare, precum și pregătirea celor materiale ce pot fi folosite de către organul judiciar cu acest prilej¹⁴. Pregătirea audierii mai include colectarea datelor de bază și asigurarea tehnică¹⁵.

Un aspect important, în viziunea noastră, la etapa de pregătire pentru audiere în are locul de citare, deoarece organul de urmărire penală trebuie să cunoască exact locul aflării persoanei ce urmează a fi audiată, pentru a se asigura prezența persoanei respective și, în același timp, pentru a se respecta cerințele impuse de legislație. Acest lucru se prezintă și important și sub aspectul luării deciziei cu privire la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere, cum ar fi, de exemplu, aducerea silită a persoanei citate în fața organului de urmărire penală.

¹⁴ L. Prevost, „Enquête criminelle”, Ed. Modulo. Mont-Royal, Canada, 2000, p. 83, citat de Emilian Stancu în Tratat de criminalistică, Ed. Universul Juridic, București, 2004, p. 381.

¹⁵ Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 602.

Studierea dosarului cauzei. Studierea materialului cauzei are ca scop principal stabilirea faptelor și împrejurărilor ce pot fi clarificate pe baza declarațiilor martorilor, precum și stabilirea cercului de persoane care cunosc, în parte sau în totalitate, aceste fapte, dintre care vor fi selecționați martorii. Studierea dosarului nu se rezumă însă numai la aspectele menționate. Aceasta presupune oaprofundare a tuturor datelor, informațiilor existente în caz, a altor materiale cu caracter probator, inclusiv o eventuală documentare, în vederea elucidării unor aspecte de ordin tehnic, care ies din cadrul judiciar, dar care pot servi indirect la elucidarea unor împrejurări ale cauzei¹⁶. Cu alte cuvinte, examinarea minuțioasă a materialelor cauzei are drept scop stabilirea, în primul rând, a faptelor și împrejurărilor ce se impun a fi clarificate prin ascultare, persoanele care pot contribui la lămurirea lor, precum și modul în care trebuie să se desfășoare ascultarea pentru realizarea scopului urmărit¹⁷.

Colectarea datelor de bază. Colectarea datelor de bază asigură succesul și eficacitatea audierii. În timpul pregătirii către audiere, ofițerul de urmărire penală trebuie să stabilească, mai întâi de toate, circumstanțele asupra cărora este necesar de a obține declarații. În cazul în care ofițerul de urmărire penală nu va putea stabili aceste circumstanțe există riscul de a se obține informații ce nu au importanță pentru cauza penală, audierea va fi lipsită de ambiție și, într-un final, audierea va deveni una formală, fără a fi elucidate toate problemele ce se impun a fi rezolvate.

Există situații când investigarea infracțiunii cere cunoașterea unor cunoștințe speciale. Informațiile necesare pentru pregătirea către audiere vor fi primite de la specialiștii în dome-

¹⁶ <http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-ascultarii-martorilor.html>

¹⁷ <http://www.scrutub.com/stiinta/drept/TACTICA-AUDIERII-DE-CATRE-PROC16310131120.php>

niul ce se impune a fi soluționat și pentru ca audierea să fie una productivă. În asemenea cazuri, până la audierea persoanei, se va analiza rapoartele de expertiză, se vor obține declarații de la specialiștii din domeniul respectiv (de exemplu de la contabili, finanțiști, merceologi, medici etc.). Cu alte cuvinte, ofițerul de urmărire penală, dacă nu cunoaște un domeniu anumit, este în drept să obțină consultații de la specialiștii corespunzători¹⁸.

Informațiile care formează obiectul audierii pot fi obținute și din datele colectate de la izvoarele confidențiale (operative), adică din informații operative. Aceste date nu vor fi recunoscute ca probă, însă ele au un rol important pentru pregătirea către audiere, deoarece au un caracter de orientare a organului de urmărire penală.

Stabilirea persoanelor ce necesită a fi audiate.

Organul judiciar trebuie să manifeste o preocupare deosebită pentru recunoașterea personalității și a trăsăturilor psihice specifice părților ce urmează a fi ascultate. Cu alte cuvinte, această activitate este necesară pentru stabilirea tacticii adecvate care va fi folosită pe parcursul ascultării și, în afara datelor de identificare, trebuie să fie obținute cât mai multe informații legate de trăsăturile psihice ale persoanelor care urmează să depună mărturii (gradul de dezvoltare al gândirii, interesele predominante, starea sănătății, mediul în care trăiesc, profesia și ocupația, trăsăturile de caracter etc.).

În același timp, este de menționat că ofițerul de urmărire penală la etapa de pregătire pentru audiere cunoaște deja natura faptei criminale, împrejurările comiterii acesteia, data, locul și timpul săvârșirii și alte date importante, care, de fapt, se prezintă a fi unele suficiente sau insuficiente la această etapă

¹⁸ Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 603.

pentru o pregătire în vederea audierii. Reieseind din aceste date se pregătește audierea unei persoane.

17

Un aspect esențial la etapa de pregătire pentru audiere îl are **întocmirea planului de audiere**. Planul de ascultare se plasează la finalizarea activității de pregătire a audierii și se intemeiază pe elementele rezultate din studierea dosarului și cunoașterea persoanelor ce urmează a fi ascultate, asigurând acel cadru propice pentru obținerea unor declarații complete și fidele.

Lămurirea tuturor aspectelor cauzei nu este posibilă, având în vedere particularitățile sale, determinate de natura activității ilicite cercetate, metodele și mijloacele folosite la să-vârșirea ei, de urmările acesteia, de împrejurările care au precedat-o sau însotit-o, decât în măsura în care sunt stabilite corect împrejurările ce trebuie clarificate prin ascultare.

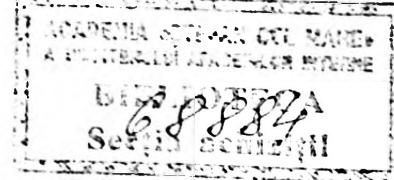
Unii autori consideră că întocmirea planului de audiere se impune în fiecare cauză și cu atât mai mult în cele complexe¹⁹. Alții consideră că planul respectiv se întocmește doar dacă situația o impune²⁰.

Sușinem părerea autorilor care susțin pe deplin întocmirea planului de audiere, deoarece practica demonstrează că fără o planificare corectă, fără întocmirea unui plan concret audierea este una incompletă și rezultatul acesteia nu poate răspunde la multe aspecte ce se impun a fi lămurite în cadrul unei cauze penale cercetate.

În elaborarea planului se va ține seama de orice situație care se poate ivi în timpul ascultării, chiar neprevăzută, astfel încât organul judiciar să nu fie luat prin surprindere de atitu-

¹⁹ A. Ciopraga, Criminalistica, Iași, 1986, p. 209.

²⁰ https://books.google.md/books?id=ditIZXLdw5EC&pg=PA277&lpg=PA277&dq=tactica+audierii&source=bl&ots=5KZoqNmjMa&sig=w-lVlV9qieUPiZ5aNcESkJ4O2cQ&hl=ru&sa=X&ei=DzPoVL-TEIyzUeK_hEg&ved=oCDgQ6AEwBDgK#v=o nepage&q=tactica%20audierii&f=false

18 dini, de reacții neașteptate. De aici rezultă și necesitatea ca planul să aibă un caracter flexibil, să poată fi modificat în funcție de desfășurarea ascultării, de relatăriile celui ascultat²¹. Aceasta va conduce și la posibilitatea adaptării sau formulării de noi întrebări referitoare la fapta cercetată. Obținerea unor declarații complete și exacte depinde în mare măsură de modul în care sunt formulate întrebările, de succesiunea în care sunt adresate, de momentul psihologic în care sunt plasate.

Recomandăm ofițerului de urmărire penală întocmirea unui plan de audiere care este format din: circumstanțele ce necesită a fi stabilite, informațiile deja obținute și izvorul acestora (aici se poate face trimitere la fila cauzei penale care conține informația sau informațiile), întrebările adresate celui audiat, precum și note despre tactica aleasă.

Circumstanțele ce necesită a fi stabilite	Informațiile deja obținute și izvorul acestora	Întrebările adresate celui audiat	Note despre tactică

Formularea întrebărilor este impusă de necesitatea acoperirii tuturor aspectelor rezultate din dosarul cauzei, de necesitatea de a nu fi uitată lămurirea anumitor împrejurări. De asemenea, formularea întrebărilor este necesar să fie făcută cu multă atenție, ele trebuind să fie clare, precise, la obiect. Întrebările trebuie să fie ordonate logic ori cronologic pe mai multe variante, în raport cu ceea ce cunoaște persoana respectivă și modul cum a percepțut cele pe marginea cărora urmează să facă

²¹ E. Stancu, Tratat de criminalistică, Universul Juridic, București, 2007, p. 112.

declarații²².

19

În același timp, putem menționa că există situații în care ofițerul de urmărire penală nu poate să prevadă toate întrebările ce necesită a fi adresate părții audiate. Așadar, acesta la o anumită etapă de cercetare, mai cu seamă la etapa inițială, poate planifica adresarea doar a unor întrebări ce se impun sau sunt cunoscute de el la etapa respectivă. Firește că odată cu cercetarea ulterioară a cauzei pot apărea noi circumstanțe sau noi date cu privire la infracțiunea comisă, datorită cărora pot fi adresate și alte întrebări cu privire la lămurirea aspectelor apărute.

Din considerentele respective, în literatura de specialitate și în practica judiciară sunt cunoscute următoarele tipuri de întrebări: de completare, de concretizare, de amintire, de control și de vinovăție (sau condemnabile)²³.

De completare sunt întrebările care se adresează în scopul completării declarațiilor depuse și elucidării unor neclarități apărute în ele. De exemplu: „Dumneavoastră ați declarat că ați fost la teatru. Spuneți, vă rog, ce piesă ați urmărit și dacă ați rămas până la terminarea actului?”

De concretizare sunt întrebările adresate cu scopul de a afla în detaliu unele circumstanțe, precum și cu scopul de a concretiza unele aspecte referitoare la audiere. De exemplu: „Dumneavoastră ați declarat că în odaie erau câteva cartușe. Puteți să ne comunicați unde concret ele se aflau ele în raport cu casavrul?”

De amintire sunt întrebările care se adresează cu scopul de a aminti persoanei unele circumstanțe sau de a aduce persoana în situația de a putea asocia unele particularități. Unii

²² G.I. Olteanu, M. Ruiu, Tactică criminalistică, Ed. Laboratories s.r.l., București, 2009, p. 192.

²³ Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 604.

- 20 autori²⁴ recomandă ca întrebările de amintire să fie adresate câteva, una după alta, astfel încât persoana audiată să-și amintească consecutivitatea evenimentelor. De exemplu, este cunoscut faptul că infracțiunea a fost comisă de ziua casei persoanei audiate. În acest caz, ofițerul de urmărire penală poate adresa următoarele întrebări: „Cum ați sărbătorit ziua casei?”, „Ce ați făcut după ce s-au dus finii Dvs.?”, „Până la ce scară ia-ți petrecut?”, „În ce moment l-ați văzut pe Cojocaru?”, „L-ați văzut pe el prima oară?”, precum și alte întrebări de acest gen.

Este important a înțelege că întrebările de amintire diferă de întrebările ce sugerează răspunsul. Ultimele sunt categoric interzise. De exemplu, se interzice adresarea unor întrebări, cum ar fi: „Avea Cojocaru în mână dreaptă cuțitul cu mâner roșu?”, „Era Cojocaru încălțat în cizme de culoare neagră, pe care era inscripția 777?” ş.a.

De control se prezintă a fi întrebările adresate în scopul verificării declarațiilor depuse sau în scopul obținerii unor date pentru verificarea acestora. De exemplu: „Dvs. ați declarat că evenimentul s-a produs anume la orele 12.00. Cum puteți explica că evenimentul a avut loc anume la ora indicată?”

De vinovătie (sau condamnabile) sunt întrebările adresate cu scopul demascării minciunii evidente. De regulă, adresarea acestor întrebări sunt urmate de prezentarea unor probe contrarie declarațiilor persoanei ce este audiată. Înainte de toate persoanei audiate i se prezintă proba contrarie declarațiilor sale, iar apoi i se propune persoanei să explice această dovdă. De exemplu: „Conform raportului de expertiză medico-legală, pe haina cadavrului s-au depistat urme de sânge care vă aparține. Cum puteți explica aceasta?”, „Vă este prezentat raportul

²⁴ Т.В. Авсерьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 604.

de expertiză dactiloscoptică, conform căruia pe sticla de pe masa părții vătămate este depistată amprenta Dvs. Cum o puteți explica asta, dacă Dvs. ați declarat că nu ați fost niciodată în apartamentul acesteia?”²⁵.

Stabilirea momentului, timpului și locului audierii. Momentul, timpul și locul audierii se determină luându-se în considerație importanța informațiilor pe care le posedă persoana ce urmează a fi audiată, statutul său procesual, ocupația sa, relațiile acesteia cu alte părți în proces, domiciliul, precum și alți factori, inclusiv cei psihologici.

Pentru o categorie de participanți la procesul penal momentul audierii este dictat imperativ de normele legii procesual-penale. Așadar, audierea bănuitorului, învinuitului, inculpatului se face numai în prezența unui apărător ales sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, imediat după reținerea bănuitorului sau, după caz, după punerea sub învinuire, dacă acesta acceptă să fie audiat. Nu se permite audierea bănuitorului, învinuitului, inculpatului în stare de oboseală, precum și în timpul nopții, decât doar la cererea persoanei audiate în cazurile ce nu suferă amânare, care vor fi motivate în procesul-verbal al audierii.

La alegerea momentului audierii influențează și alegerea consecutivității audierii părților în proces, interesele nedivulgării secretului urmăririi penale, stresul și suferințele pe care le-au avut de suferit persoanele ce urmează a fi audiate, precum și alți factori. Nu se recomandă a fi audiate persoanele care se află într-o situație de stres avansată, cele agitate, confuze sau cele aflate în depresie, cu excepția cazurilor ce nu suferă amânare.

Dacă ne referim la locul audierii părților în proces, re-

²⁵ Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 605.

22 | ieșind din prevederile Codului de procedură penală, audierea poate fi efectuată la organul de urmărire penală sau la locul aflării persoanei care urmează a fi audiată, indiferent de calitatea acesteia.

Cât privește timpul audierii părților în proces, este de menționat că legislația procesual-penală divizează aspectul respectiv după vârstă și calitatea persoanei ce urmează a fi audiată.

Așadar, durata audierii neîntrerupte a bănuitorului, învinuitului, inculpatului nu poate depăși 4 ore, iar durata audierii în aceeași zi nu poate depăși 8 ore. Bănuitorul, învinuitul, inculpatul are dreptul la o pauză de până la 20 de minute pe durata audierii de 4 ore. În cazul persoanelor grav bolnave, durata audierii se stabilește ținând cont de indicațiile medicului.

Audierea bănuitorului, învinuitului, inculpatului minor nu poate dura mai mult de 2 ore fără întrerupere, iar în total nu poate depăși 4 ore pe zi.

Durata audierii neîntrerupte a martorului nu poate depăși 4 ore, iar durata generală, în aceeași zi, nu poate depăși 8 ore. Martorul poate solicita o pauză de maximum 20 de minute pe durata audierii de 4 ore.

Audierea martorului sau a victimei minore în vîrstă de până la 14 ani în cauzele penale privind infracțiuni cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, se va efectua în termene restrânse, cu acordarea unei pauze, în funcție de starea și de comportamentul copilului.

Acste aspecte legale trebuie luate în considerare de către organul judiciar la etapa de pregătire pentru audiire, deoarece ele joacă un rol important pentru a se decide asupra locului și momentului audierii persoanei corespunzătoare.

Modul și locul de citare. Modul și locul de citare sunt

reglementate direct de către legislația procesual-penală²⁶.

Referitor la *modul de citare* a persoanei ce urmează a fi audiată trebuie luat în considerare faptul că chemarea unei persoane în fața organului de urmărire penală sau a instanței de judecată se face prin citație scrisă.

Citarea se poate face și prin notă telefonică sau telegrafică ori prin mijloace electronice. Totodată, citarea se poate face și prin intermediul poștei electronice sau prin orice alt sistem de mesagerie electronică în cazul în care ofițerul de urmărire penală, procurorul, instanța de judecată dispun de mijloacele tehnice necesare pentru a dovedi că citația a fost primită.

Citarea se va face în aşa fel ca persoanei chemate să i se înmâneze citația cu cel puțin 5 zile înainte de data când ea trebuie să se prezinte conform citației în fața organului respectiv. Această regulă nu se aplică la citarea bănuitorului, învinuitului, inculpatului, a altor participanți la proces pentru efectuarea unor acțiuni procesuale de urgență în cadrul desfășurării urmăririi penale sau al judecării cauzei. Dacă acțiunea procesuală este neplanificată și nu poate fi amânată, citația poate fi înmânată nemijlocit înainte de ora prezentării.

Minorul în vîrstă de până la 16 ani va fi citat prin intermediul părinților sau al tutorelui, cu excepția cazului în care acest lucru nu este posibil. Citația se înmânează de către agentul împuñnicit cu înmânarea citației sau prin serviciul poștal. Instanța de judecată poate comunica și oral citația persoanei prezente la ședință, aducându-i la cunoștință consecințele ne-prezentării. În cursul urmăririi penale, citația făcută în acest mod se consemnează într-un proces-verbal și se semnează de către persoana astfel citată.

²⁶ A se vedea prevederile articolelor 236 și 238 ale Codului de procedură penală al Republicii Moldova, cu modificările și completările ulterioare.

24

Totodată, organul judiciar trebuie să țină cont de faptul că citația este individuală, adică se întocmește pentru fiecare persoană în parte, chiar dacă persoanele ce urmează a fi audiate au același statut procesual și locuiesc la aceeași adresă.

Privitor la *locul de citare*, legislația procesual-penală prevede că persoana se citează la adresa unde locuiește, iar dacă aceasta nu este cunoscută, la adresa locului său de muncă prin serviciul de personal al instituției în care lucrează. Dacă, printr-o declarație, dată anterior în cursul procesului penal, persoana a indicat un alt loc pentru a fi citată, ea se citează la locul indicat. În caz de schimbare a adresei indicate în declarația sa, persoana este citată la noua sa adresă numai dacă a informat organul de urmărire penală ori instanța de judecată despre schimbarea intervenită sau dacă organul de urmărire penală ori instanța determină că s-a produs o schimbare de adresă pe baza datelor obținute de agentul împuñat cu înmânarea citației.

Bănuitorul, învinuitul sau inculpatul are obligația de a informa, în termen de cel mult 3 zile, organul de urmărire penală, procurorul, instanța de judecată despre schimbarea domiciliului. În cadrul audierii, bănuitorul, învinuitul sau inculpatul este informat cu privire la această obligație și cu privire la consecințele nerespectării ei. Bănuitorul, învinuitul sau inculpatul poate fi citat la sediul avocatului ales dacă nu s-a prezentat după prima citare legal îndeplinită. Bolnavii aflați în spital sau într-o altă instituție medicală se citează prin administrația acestora. Deținuții se citează la locul de deținere prin administrația instituției de detenție. Militarii încazarmați se citează la unitatea militară din care fac parte prin comandantul acesteia. Citarea persoanelor din străinătate se efectuează în condițiile prevederilor tratatelor de asistență juridică în materie penală.

Luându-se în considerare modul de citare a persoanei

(prin citare scrisă, telefon, alte mijloace tehnice etc.), organul judiciar alege acea metodă pe care o consideră cea mai optimă la momentul respectiv al cercetării, astfel încât să se asigure că părțile citate să nu se intersecteze între ele și să nu afle despre faptul că o parte sau alta a fost citată etc.

25

Asigurarea tehnică. Asigurarea tehnică include: pregătirea camerei pentru audiere, a proceselor-verbale corespunzătoare, a stiliourilor, a aparatelor de înregistrare video sau audio, asigurarea transportului necesar pentru aducerea persoanei ce urmează a fi audiată, asigurarea pazei corespunzătoare și alte aspecte logistice.

Tactica audierii martorilor și a părților vătămate

Până a ne referi la tactica de audiere a acestor subiecți procesuali, este necesar a se cunoaște care persoane pot fi audiate în calitate de martori sau părți vătămate ori victime.

Așadar, martorul este persoana citată în această calitate de organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații, în modul prevăzut de legislația procesual-penală, în calitate de martor. Ca martori pot fi citate persoane care posedă informații cu privire la vreo circumstanță care urmează să fie constatătă în cauză. Nici o persoană nu poate fi silită să facă declarații contrar intereselor sale sau ale ruedelor sale apropiate. În același timp, este de reținut că există categorii de persoane care nu pot fi audiate în această calitate procesuală, și anume: persoanele care, din cauza defectelor fizice sau psihice, nu sunt în stare să înțeleagă just împrejurările care au importanță pentru cauză și să facă referitor la ele declarații exacte și juste; apărătorii, colaboratorii birourilor de avocați – pentru constatarea unor date care le-au devenit cunoscute în legătură cu adresarea pentru acordare de asistență juridică sau în legătură cu acordarea acesteia; persoanele care cunosc o anumită informație referitoare la cauză în legătură cu exercitarea de către ele a atribuțiilor de reprezentanți ai părților; judecătorul, procurorul, reprezentantul organului de urmărire penală, grefierul – cu privire la circumstanțele care le-au devenit cunoscute în legătură cu exercitarea de către ei a atribuțiilor lor procesuale,

cu excepția cazurilor de participare la reținere în flagrant delict, de cercetare a probelor dobândite prin intermediul lor, erorilor sau abuzurilor la efectuarea procedurii în cauza respectivă, de reexaminare a cauzei în ordine de revizie sau de restabilire a dosarului pierdut; jurnalistul – pentru a preciza persoana care i-a prezentat informația cu condiția de a nu-i divulga numele, cu excepția cazului în care persoana dorește benevol să depună mărturii; slujitorii cultelor – referitor la circumstanțele care le-au devenit cunoscute în legătură cu exercitarea atribuțiilor lor; medicul de familie și alte persoane care au acordat îngrijire medicală – referitor la viața privată a persoanelor pe care le deservesc; persoana față de care există anumite probe că a săvârșit infracțiunea ce se investighează.

Totuși legislația procesual-penală prevede și excepții de la aspectele invocate *supra* ce țin de audierea în calitate de martor a jurnalistului și a medicului de familie (alte persoane care au acordat îngrijire medicală). Aceste persoane pot fi citate și ascultate ca martori numai în cazul în care această informație este absolut necesară pentru prevenirea sau descoperirea infracțiunilor deosebit de grave sau excepțional de grave.

Persoanele care cunosc anumite circumstanțe despre cauza respectivă în legătură cu participarea lor la procesul penal în calitate de apărător, reprezentant al părții vătămate, părții civile sau părții civilmente responsabile sunt în drept, în cazuri excepționale, cu consimțământul persoanei interesele căreia le reprezintă, să facă declarații în favoarea ei, însă darea declarațiilor în aceste cazuri exclude participarea lor ulterioară în procedura acestei cauze.

Victima infracțiunii, potrivit Codului de procedură penală, este persoana căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material. Partea vătămată este considerată

28

persoana fizică sau juridică căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei. Minorul căruia i s-a cauzat prejudiciu prin infracțiune va fi considerat parte vătămată fără acordul său.

Este de reținut faptul că declarațiile și audierea părții vătămate se fac conform dispozițiilor ce se referă la declarațiile și audierea martorilor, fiind aplicate în mod corespunzător. De aceea, în partea respectivă a subiectului discutat, ne vom referi la tactica audierii ambilor subiecți.

Reiesind din prevederile legale, precum și din practica judiciară, audierea subiecților procesuali respectivi parurge câteva etape.

În același timp, am dori să facem referire la părerile cercetătorilor în domeniu la subiectul abordat. Așadar, în literatură de specialitate se observă că cercetătorii au diferite viziuni la etapele audierii martorilor și a părților vătămate. Spre exemplu, unii din ei²⁷ consideră că audierea are loc în patru etape: contactul psihologic, relatarea liberă, adresarea întrebărilor și aducerea la cunoștința celui audiat a procesului-verbal de audiere și a înregistrărilor audio sau video, dacă acestea au fost utilizate la această audiere. Alții²⁸ sunt de părere că audierea are loc în trei etape: verificarea identității, relatarea liberă sau spontană ori ascultarea povestirii, adresarea de întrebări și ascultarea răspunsurilor sau ascultarea dirijata.

Ne alăturăm acelor cercetători care consideră că etapa audierii are loc în patru etape, deoarece potrivit legislației proce-

²⁷ Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 607.

²⁸ E. Stancu, Procedee tactice folosite în investigațiile penale. Evoluții, Ed. AIT Laboratories, București, 2011, p.176; G.I. Olteanu și alții, Ascultarea persoanelor în cadrul anchetei judiciare, Ed. AIT Laboratories, București, 2005, p. 70.

sual-penale audierea se încheie cu aducerea la cunoștința celui audiat a procesului-verbal de audiere și a înregistrărilor, și nu cu ascultarea răspunsurilor. Mai mult ca atât, după întocmirea procesului-verbal de audiere, martorul sau partea vătămată (în unele cazuri și avocatul acestora sau, în cazul minorului, reprezentantul legal) pot face unele obiecții și observații referitoare la acțiunea de urmărire penală efectuată.

Stabilirea contactului psihologic coincide cu ***verificarea identității*** celui audiat, deoarece la această etapă se produc ambele acțiuni simultan. La stabilirea contactului psihologic influențează mai mulți factori, și anume: modul în care este întâlnită și primită persoana, etica și comportamentul ofițerului de urmărire penală, împrejurările audierii, locul în care persoana este audiată, tonul cu care se discută cu părțile audiate etc.

O importanță deosebită o are forma și maniera în care ofițerul de urmărire penală va preîntâmpina martorul sau partea vătămată despre răspunderea ce o va purta în cazul declarațiilor false sau refuzului de a depune declarații. În funcție de personalitatea celui ce urmează a fi audiat și a presupusului comportament al acestuia, ofițerul de urmărire penală va alege forma în care îl va preîntâmpina. În astfel de condiții, ofițerul de urmărire penală preîntâmpină partea chemată la audiore de la un ton oficial, prin care va da de înțeles posibila tragere la răspundere penală pentru declarații false sau refuzul de a depune mărturii până la explicarea cu atenție prin accentuarea faptului că aceste cerințe legale sunt aplicate nu doar în privința sa, ci a tuturor martorilor și a părților vătămate și că aceste deziderate nu trebuie înțelese ca o neîncredere din partea organului de urmărire penală²⁹.

²⁹ Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 607.

30

Este necesar de reținut faptul că martorii³⁰ chemați în aceeași cauză sunt audiați fiecare separat, fără prezența altor martori. Persoana care efectuează urmărirea penală trebuie să ia măsuri ca martorii chemați în aceeași cauză să nu poată comunica între ei.

Până la audierea propriu-zisă se va crea un cadru de ascultare corect, sobru, caracterizat de seriozitate, lipsit de factori străsanți sau care pot distrage atenția acestuia în orice fel (nu vor fi persoane străine, obiecte care pot induce teamă etc.). Audierea se va face cu calm, cu un ton de încurajare (mai ales pentru cei care nu au mai avut această calitate). O atitudine de sfidare, de arroganță, de bruscare, de răceală poate inhiba martorul sau îl poate determina la ascunderea parțială a adevărului cunoscut, refuzul de a răspunde întrebărilor puse sau de a da răspunsuri monosilabice, fără detalii, astfel încât depozitia sa va fi lipsită de substanță, iar audierea mult îngreunată. Crearea climatului favorabil, liber, degajat, plin de solicitudine și încredere, fără intrarea imediată în problematica cauzei va crea martorului ambientul în care să-și poată arăta personalitatea, posibilitățile intelectuale proprii, pe baza cărora se pot purta și se pot aplica discuțiile și planurile de audiere propuse³¹.

Așadar, înainte de audiere, reprezentantul organului judecătar trebuie să întâlnească martorul și să se prezinte. Ulterior, i se propune subiectului procesual respectiv să ia loc, făcându-se o mică pauză pentru acomodare. După aceasta, părții respective i se aduce la cunoștință motivul citării și că declarațiile ce urmează a fi depuse vor fi consemnate într-un proces-verbal, care va fi semnat atât de reprezentantul organului de urmărire

³⁰ Aspectele referitoare la martor sunt aplicabile părții vătămate și victimei, de aceea nu vom folosi toate trei noțiuni. Cu alte cuvinte, vorbind despre martor se va înțelege și victimă sau partea vătămată (n.a.).

³¹<http://www.scritudinibucuresti.ro/stiinta/drept/TACTICA-AUDIERII-MARTORILOR-in11173245.php>

penală, cât și de ea.

31

Înainte de a începe audirea martorului, persoana care efectuează această acțiune procesuală constată identitatea lui (numele, prenumele, vîrstă, domiciliul, ocupația). Dacă există dubii în privința identității martorului, aceasta se constată prin alt mijloc de probă.

După ce s-a identificat martorul, persoana care efectuează acțiunea procesuală explică acestuia drepturile și obligațiile prevăzute de Codul de procedură penală și îl previne asupra răspunderii ce o poartă în caz de refuz de a depune declarații, precum și pentru declarații mincinoase, făcute cu bună știință (aceasta se va efectua în forma expusă mai sus) și despre aceasta se face mențiune în procesul-verbal al audierii.

Ulterior, fiecare martor este întrebat dacă este soț sau rudă apropiată cu vreuna din părți și în ce relații se află cu părțile. În cazul în care se dovedește a fi soț sau rudă apropiată a bănuitorului, învinitorului, inculpatului, martorului i se explică dreptul de a tăcea și este întrebat dacă acceptă să facă declarații.

În continuare, persoana care efectuează audierea va solicita martorului să declare liber asupra obiectului cauzei care i-a fost adus la cunoștință. Din momentul respectiv începe a doua etapă a audierii – *relatarea liberă sau spontană ori ascultarea povestirii*.

Această etapă începe prin adresarea unei întrebări generale, denumită întrebare-temă, de natură a da posibilitatea martorilor să declare tot ceea ce știu în legătură cu faptele sau împrejurările pentru a căror lămurire au fost solicitați să depună. Pe parcursul povestirii persoana care conduce audierea are posibilitatea să studieze martorul, să observe modul în care își formulează expunerile, siguranța cu care prezintă faptele sau împrejurările, ezitările sau omisiunile ce apar, încercările de

32 | a completa anumite lacune din succesiunea faptelor, interesul acestuia de a depune într-un anumit mod. Studierea martorilor în această etapă, observațiile făcute pe parcursul povestirii trebuie să constituie pentru persoana care efectuează audierea temeiul adoptării tacticii de urmat în cealaltă etapă, a adresării de întrebări și a ascultării răspunsurilor. Un rol deosebit pentru clarificarea problemelor prin relatarea liberă îl are atmosfera propice povestirii martorilor, realizată de către cel care conduce ascultarea. S-a constatat că solicitarea martorilor de a povesti tot ceea ce știu în legătura cu cauza și cu persoana făptuitorului sporește încrederea atât în organul judiciar, cât și în ei însiși. Acest sentiment se reflectă, de regulă, pozitiv în declarațiile martorilor care caută să justifice atitudinea persoanei care efectuează audierea față de ei³².

Avantajul relatării libere constă în aceea că datorită spontaneității martorul poate face declarații complete, bazate pe datele memorate în momentul producerii faptei, la care a asistat în orice mod. Ascultarea mai ales în această fază a audierii se va face pe cât posibil fără a fi întrerupt, chiar dacă martorul face referiri la detalii nesemnificative dar care pe parcurs pot deveni importante, pot genera îmbunătățiri ale planului de întrebări sau după prima depoziție pot fi uitate sau catalogate de memoria martorului ca neimportante.

La etapa respectivă a audierii se vor evita gesturile, reacțiile sau expresiile, mai ales ironice, prin care se aproba sau se resping afirmațiile martorului. Această conduită nu trebuie interpretată în sensul unei atitudini rigide, inhibitoare. Încruntarea, limbajul ironic, gesturile de nervozitate, lipsa de atenție, expresii de genul: „Nu mai spune?”, „Hai, fii serios”,

³²<http://www.scrutub.com/stiinta/drept/TACTICA-AUDIERII-DE-CATRE-PROC16310131120.php>

„Ce vorbești, domnule?” au darul de a bloca martorul, de a-i crea neîncredere în organul judiciar. Pe parcursul audierii martorul poate fi ajutat, mai ales dacă nivelul îl împiedică să facă o relatare liberă cât de cât coerentă, fără însă a-l sugestiona. Dacă martorul se pierde în amănunte sau se abate în mod deliberat de la subiectul relatării, organul judiciar trebuie să intervină cu suficientă fermitate, dar civilizat, în reorientarea relatării spre obiectul mărturiei. El va fi întrerupt și rugat să se concentreze asupra problemelor care fac obiectul cauzei, fără ca prin aceasta să fie anulată spontaneitatea declarației³³.

În cazul în care martorii la etapa respectivă au lămurit complet toate faptele sau împrejurările pentru care au fost solicitați să depună, se poate trece la ultima etapă, adică la aducerea la cunoștința celui audiat a procesului-verbal de audiere și a înregistrărilor audio sau video. Astfel de situații se întâlnesc în cazul martorilor de bună-credință ce au percepții și memorat complet și fidel împrejurările la care au asistat și reușesc să redea cu ușurință, în timpul ascultării, cele percepute și reținute. Pentru martorii care nu au percepții și memorat corect ori nu reușesc să redea în timpul ascultării faptele cunoscute, precum și pentru cei de rea-credință, în mod obligatoriu, se recurge la cea de a treia etapă a ascultării – **etapa adresării întrebărilor și ascultării răspunsurilor.**

Adresarea întrebărilor se prezintă a fi o etapă a audierii prin care se pot elucidare unele neclarități, detalii, precum și alte împrejurări importante pentru soluționarea cauzei. Întrebările sunt necesare întrucât depozitările pot conține denaturări de natură obiectivă sau subiectivă.

Așadar, cele mai frecvente denaturări de acest fel pot fi: denaturarea prin adăugare (aditie) în care martorul relatează

³³ <http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-ascultarii-martorilor.html>

34 | mai mult decât ceea ce a perceput exagerând sau născocind date imaginare; denaturarea prin omisiune, relatarea având un caracter incomplet, ca urmare a uitării, a subestimării importanței unui anumit aspect, ca urmare a unei eventuale rele-credințe; denaturarea prin substituire, în care faptele, persoanele, obiectele reale percepute sunt înlocuite, substituite cu altele, percepute anterior, ca urmare a asemănărilor existente între ele; denaturarea prin transformare, de genul modificării succesiunii reale a faptelor, a modificării locului unor detalii în timp și spațiu³⁴.

Adresarea întrebărilor sau audierea dirijată are avantajele și dezavantajele sale. Astfel, avantajele acestei etape constau în: eliminarea confuziilor și contrazicerilor pe care martorii le-au făcut în relatarea liberă și pot fi stabilite cauzele acestora; oferirea posibilității celui care a condus ascultarea de a ajuta martorii să-și amintească unele împrejurări uitate; eliminarea posibilităților martorilor de a se abate de la împrejurările care interesează cauza sau de a se opri la probleme nesemnificative, ignorându-le pe cele esențiale; constituirea unui mijloc important pentru obținerea de date necesare cunoașterii personalității martorilor, precum și a sentimentelor pe care le au față de faptă și făptuitor; constituirea metodei de bază în demascarea martorilor de rea-credință care vor să ascundă, în mod deliberat, anumite împrejurări cunoscute³⁵. În calitate de dezavantaje ale ascultării dirijate pot fi considerate: nepermisarea evidențierii limitelor cunoștințelor martorilor, aceștia străduindu-se să răspundă cât mai exact la întrebările ce le sunt adresate; martorii pot crede că organului judiciar îi sunt cunoscute deja toate

³⁴ E. Stancu, Procedee tactice folosite în investigațiile penale. Evoluții, Ed. AIT Laboratories, București, 2011, p. 178;

³⁵ V. Bercheșan, I.E. Sandu, Ascultarea martorilor în Tratat de Criminalistică, Ed. Carpati, Craiova, 1992, p. 141.

împrejurările cauzei, iar de la ei nu sunt necesare decât anumite precizări, ceea ce îi determină să nu-și extindă răspunsurile și asupra altor date pe care le dețin. O asemenea situație apare atunci când etapa relatării libere fie că a fost tratată cu superficialitate, fie că a fost înlăturată, trecându-se direct la ascultarea pe bază de întrebări; prin adresarea de întrebări martorul poate fi supus unui mare grad de sugestibilitate din partea organului judiciar³⁶.

În doctrină³⁷ întrebările adresate se divizează în următoarele categorii: întrebări la temă, întrebări la problemă, întrebări-detaliu, întrebări de completare, întrebări de referință, întrebări ajutătoare, întrebări de verificare sau de control.

Întrebări pe temă – specifice etapei relatării libere ori spontane – sunt foarte generale și oferă posibilitatea martorilor să declare tot ceea ce cunosc sau consideră că interesează organul de urmărire penală în legătură cu obiectul cauzei și cu care sunt întrebați. *Întrebări la problemă* sunt destinate să contribuie la lămurirea unui anumit aspect din multitudinea faptelor și împrejurărilor cunoscute de către martori. *Întrebările-detaliu* sunt mult mai concrete, folosirea lor având menirea să ducă la obținerea unor amănunte de natură să asigure verificarea afirmațiilor martorilor. Din categoria întrebărilor-detaliu fac parte întrebările de completare, de referință (de precizare) și de verificare. *Întrebările de completare* se folosesc cu scopul de a stabili fapte și împrejurări la care martorii nu au făcut referire. *Întrebările de referință* sunt folosite în cazul în care martorii, deși au relatat despre o faptă sau împrejurare perce-

³⁶ V. Bercheșan, I.E. Sandu, Ascularea martorilor în Tratat de criminalistică, Ed. Carpati, Craiova, 1992, p. 141.

³⁷ <http://www.scriibub.com/stiinta/drept/TACTICA-AUDIERII-DE-CATRE-PROC16310131120.php>; E. Stancu, Procedee tactice folosite în investigațiile penale. Evoluții, Ed. AIT Laboratories, București, 2011; V. Bercheșan, I.E. Sandu, Ascularea martorilor în Tratat de Criminalistică, Ed. Carpati, Craiova, 1992 și altele.

36 pută anterior, nu reușesc să precizeze împrejurările în care a avut loc evenimentul și să-l localizeze în timp. Asemenea întrebări se bazează pe legea asociațiilor. *Întrebările ajutătoare* sunt destinate reactivării memoriei martorilor. *Întrebările de verificare* sunt folosite pentru stabilirea siguranței martorilor în declarații. Acest gen de întrebări se formulează pe baza unor împrejurări stabilite precis prin alte mijloace.

Din punctul de vedere tacticо-criminalistic și luându-se în considerare practica organelor judiciare în formularea și adresarea întrebărilor, este absolut necesar să se respecte următoarele reguli³⁸: întrebările trebuie să fie clare, precise, concise și exprimate într-o formă accesibilă persoanei ascultate, potrivit vârstei, experienței, pregătirii și inteligenței sale; întrebările vor viza strict faptele percepute de către martor, iar nu punctul său de vedere referitor la natura acestora sau la probleme de drept; întrebările nu vor conține elemente de intimidare, de punere în dificultate a martorului sau promisiuni pe care organul judiciar nu le poate respecta; prin modul de formulare a întrebărilor și tonul pe care sunt adresate, nu trebuie, în nici un caz, să se sugereze răspunsul. La primirea răspunsurilor, de asemenea, este necesar să se respecte următoarele reguli tactice: ascultarea martorului cu toată atenția și seriozitatea, evitându-se plăcintă, enervarea, expresiile ori gesturile de aprobat sau dezaprobat care îl pot deruza pe martor; la sesizarea unor contradicții în răspunsurile martorului, nu trebuie să se reacționeze imediat, să se exteriorizeze surprinderea ori nemulțumirea, însă este necesar să înregistreze aceste contradicții pentru clarificarea lor ulterioară; urmărirea cu atenție, dar fără ostentație, a modului în care reacționează martorul la întrebări, sau dacă și-au făcut apariția indicii

³⁸ A se vedea: <http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-ascultarii-martorilor.html>; E. Stancu, Procedee tactice folosite în investigațiile penale. Evoluții, Ed. AIT Laboratories, București, 2011 și alții.

de posibilă nesinceritate.

37

Este de reținut faptul că, organul judiciar este obligat să țină cont de aceste reguli tactice, deoarece respectarea lor duce în mod inevitabil la succesul audierilor. În același timp, organul judiciar este obligat să țină cont și de imperativele legale. Astfel, potrivit legii procesual-penale, la audierea martorului se interzice punerea întrebărilor care în mod evident urmăresc insultarea și umilirea persoanei.

După adresarea întrebărilor și primirea răspunsurilor la ele, organul de urmărire penală trebuie să verifice și să aprecieze aceste declarații. *Verificarea declarațiilor* este absolut necesară pentru stabilirea veracității unei mărturii. Verificarea va fi efectuată pe baza altor probe sau date existente la dosar, prin întrebări referitoare la modul în care martorul a percepțat faptele, ori aflat despre acestea, neexcluzându-se nici efectuarea de reconstituiri, atunci când se consideră necesar. *Aprecierea declarațiilor* reprezintă un moment semnificativ în activitatea de cunoaștere și de stabilire a adevărului. Operația de analiză a unei declarații se efectuează în cadrul examinării și aprecierii întregului probatoriu, ea presupunând un studiu comparativ al faptelor stabilite, inclusiv prin intermediul martorilor, cât și un studiu al calității surselor directe sau indirecte, din care provin datele³⁹.

Ultima etapă a audierii este ***aducerea la cunoștință celui audiat a procesului-verbal de audiere și a înregistrărilor audio sau video***. La această etapă persoana audiată poate face unele precizări, obiecții și observații. După aducerea la cunoștință și clarificarea tuturor întrebărilor apărute se purcede la semnarea procesului-verbal.

³⁹ <http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-ascultarii-martorilor.html>

Tactica audierii bănuiților și învinuitorilor

Audierea bănuitului sau a învinuitului se efectuează în mod similar cu audierea martorului, având unele particularități specifice. Până la trece la relatarea tacticii de audiere a acestor subiecți procesuali, este necesar să se cunoaște unele deziderate legale, prevăzute de legislația procesual-penală.

Așadar, este de reținut faptul că recunoașterea vinovăției de către persoana bănuită sau învinuită de săvârșirea infracțiunii poate fi pusă la baza învinuirii doar în măsura în care este confirmată de fapte și circumstanțe ce rezultă din ansamblul probelor existente în cauză. Bănuitul, învinuitul, inculpatul nu poate fi forțat să mărturisească împotriva sa sau împotriva rudenilor sale apropiate ori să-și recunoască vinovăția și nu poate fi tras la răspundere pentru refuzul de a face astfel de declarații. Datele comunicate de bănuit, învinuit, inculpat nu pot servi ca probe dacă ele se bazează pe informații a căror sursă nu este cunoscută. Dacă declarațiile bănuitului, învinuitului, inculpatului se bazează pe spusele altor persoane, este necesar ca și aceste persoane să fie audiate. Audierea bănuitului, învinuitului, inculpatului se face numai în prezența unui apărător ales sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, imediat după reținerea bănuitului sau, după caz, după punerea sub învinuire, dacă acesta acceptă să fie audiat. Nu se permite audierea bănuitului, învinuitului, inculpatului în stare

de oboseală, precum și în timpul nopții, decât doar la cererea persoanei audiate în cazurile ce nu suferă amânare, care vor fi motivate în procesul-verbal al audierii.

Audierea acestor subiecți procesuali se desfășoară la fel în etapele ascultării martorului. Însă este de precizat că legea impune unele condiții speciale pentru această categorie. Așadar, persoana care efectuează urmărirea penală, înainte de a-l audia pe bănuitor, învinuit, îl întreabă numele, prenumele, data, luna, anul și locul nașterii, precizează cetățenia, studiile, situația militară, situația familială și persoanele pe care le întreține, ocupația, domiciliul și altă informație necesară pentru identificarea persoanei lui în cauza respectivă, și explică esența bănuirii, învinuirii și dreptul de a tăcea și de a nu da mărturii în defavoarea sa, după aceea îl întreabă dacă el acceptă să facă declarații asupra bănuielii sau învinuirii care i se incriminează. În cazul în care bănuitorul, învinuitul refuză să facă declarații, aceasta se menționează în procesul-verbal al audierii. Dacă bănuitorul, învinuitul acceptă să facă declarații, persoana care efectuează audierea îl întreabă dacă recunoaște bănuiala sau învinuirea ce i se impută și să propune să facă în scris explicații asupra acesteia, iar dacă bănuitorul, învinuitul nu poate scrie sau refuză să scrie personal declarația, aceasta se consemnează în procesul-verbal de către persoana care efectuează audierea. În același timp, este de reținut că audierea bănuitorului, învinuitului, inculpatului nu poate începe cu citirea sau reamintirea declarațiilor pe care acesta le-a depus anterior. Bănuitorul, învinuitul, inculpatul nu poate prezenta sau căti o declarație scrisă mai înainte, însă poate utiliza notele sale asupra amănuntelor greu de memorizat.

Fiecare bănuitor, învinuit este audiat separat. Persoana care efectuează audierea trebuie să ia măsuri ca bănuitori, învinuitori chemați în aceeași cauză să nu comunice între ei. În cazul

40

în care bănuitorul, învinitorul, inculpatul revine asupra vreunei din declarațiile sale anterioare sau are de făcut completări, rectificări ori precizări, acestea se audiază suplimentar.

După cum s-a menționat, audierea bănuitorului (învinitorului), în linii mari, este similară cu audierea martorului, totuși ea se deosebește de cea din urmă prin următoarele⁴⁰: înainte de ascultarea propriu-zisă, bănuitorul (învinitorul) va da o declarație scrisă de el în legătură cu bănuiala (învinuirea) care i se aduce; declarația bănuitorului (învinitorului) este un mijloc de apărare al acestuia. Din acest motiv trebuie să i se dea bănuitorului (învinitorului) posibilitatea de a-și exprima complet argumentele sale; bănuitorul (învinitorul sau inculpatul) nu i se poate cere, nefind obligat, să-și probeze nevinovăția. Sarcina probării vinovăției revine organului de urmărire penală care, înaintea audierii bănuitorului (învinitorului), trebuie să-i prezinte acestuia dovezi de vinovăție; recunoașterea bănuitorului (învinitorului), făcută în cadrul procesului penal, nu constituie probă decât dacă este coroborată cu alte probe existente în cauză; recunoașterea nu trebuie să fie viciată de violență, amenințări sau alte forme de constrângere.

La audierea bănuitorului (învinitorului), fiind aplicate tacticele de audiere a martorului, suplimentar trebuie ținut cont și de pregătirea minuțioasă atunci când această categorie are antecedente penale. Audierea bănuitorului (învinitorului) care are antecedente penale se prezintă a fi una dificilă, deoarece acesta, anterior fiind deja audiat (adică a trecut peste această procedură), își cunoaște drepturile, poate să cunoască procedeele tactice aplicate de persoana care audiază.

Din considerente respective, se recomandă ca la etapa de pregătire pentru audierea bănuitorului (învinitorului) care are

⁴⁰ A.I. Tudorache, Criminalistica, Ed. Nomina Lex, București, 2010, p. 182.

antecedente penale să fie ridicate cauzele penale în care acesta a figurat. Acest lucru se va efectua în scopul studierii personalității bănuitorului (învinitorului), procedeele tactice care au fost aplicate la audiere, cercul participanților și relațiile dintre ei, reacția lui la probele administrative, acțiunile lui întreprinse pentru ascunderea infracțiunii ori pentru a se eschiva de la tragerea la răspundere penală, precum și alte aspecte. Totodată, persoana care efectuează audierea trebuie să ia măsurile asiguratorii pentru ca bănuitorul (învinitorul) în timpul audierii să nu aibă posibilitatea să distrugă unele probe care i se prezintă în timpul audierii. Astfel, dacă persoana care efectuează audierea consideră necesar prezentarea unor procese-verbale privind acțiuniile de urmărire penală, niște facturi contabile, alte documente recunoscute în calitate de corpuri delicte, atunci se recomandă ca aceasta să facă copii după documentele respective, fără a i se prezenta bănuitorului (învinitorului) originalul acestora. În cazul în care va fi necesar a i se prezenta bănuitorul (învinitorului) alte corpuri delicte, care au servit la comiterea infracțiunii (de exemplu, cuțitul cu care acesta a omorât victimă), persoana care efectuează audierea trebuie să facă aceasta cu mare prudentă, fără a transmite aceste corpuri delicate bănuitorului (învinitorului), fie să le prezinte astfel încât bănuitorul (învinitorul) să nu poată să le posede. Pentru evitarea survenirii unor consecințe și mai grave (de exemplu, provocarea unor vătămări corporale părților ce participă la audiere), se recomandă a se prezenta fotografii de pe aceste corpuri delicate. Important nu este anume prezența obiectului care a servit la comiterea infracțiunii, ci faptul că prin prezentarea, de exemplu, doar a fotografilor acestor obiecte, bănuitorul (învinitorul) să înțeleagă că organul de urmărire penală posedă toată informația despre fapta criminală comisă.

O altă trăsătură specifică la audierea bănuitorului (învinitorului)

42

tului) se prezintă a fi stabilirea contactului psihologic. Persoana care pentru prima dată a comis o infracțiune simte un disconfort psihologic, îi este rușine și regretă de cele săvârșite. În acest caz, persoana care efectuează audierea trebuie să-i explice bănuitorului (învinuitului) faptul că în cazul în care acesta va depune declarații veridice, își va recunoaște vinovăția, va conlucra cu organul de urmărire penală, în scopul descoperirii infracțiunii, precum și altele⁴¹, acestea din urmă vor fi calificate ca circumstanțe atenuante, care au un rol important pentru reducerea pedepsei penale sau, în cazurile prevăzute de lege, va putea fi liberat de răspunderea penală.

În același timp, este foarte important ca audierea acestor subiecți procesuali să fie efectuată cu un ton liniștit, în special atunci când apar situații de conflict.

Mai dificilă este situația în care este necesar a se stabili contactul psihologic cu bănuitorul (învinuitul) cu antecedente penale și care are intenția de a depune mărturii false. Uneori contactul psihologic în această situație nu se poate stabili. Aici este important ca persoana care efectuează audierea să-o realizeze în condiții speciale pentru a nu da posibilitate bănuitorului (învinuitului) să inducă în eroare organul de urmărire penală. Bănuitorul (învinuitul), în acest caz, trebuie să înțeleagă că este lipsit de speranța de a induce în eroare organul de urmărire penală.

La etapa relatării libere bănuitorul (învinuitul) este întrebat dacă își recunoaște sau nu vinovăția și dacă acesta dorește să depună declarații privitoare la bănuiala sau învinuirea ce i se impută. În această situație apar următoarele cazuri: bănuitorul (învinuitul) dorește a depune declarații, nu dorește să depună declarații, își recunoaște vinovăția, nu-și recunoaște vinovăția, își recunoaște vinovăția și dorește să depună declarații, nu do-

⁴¹ A se vedea prevederile art. 76 al Codului penal.

rește să depună declarații și nu-și recunoaște vinovăția, nu-și recunoaște vinovăția și dorește să depună declarații, își recunoaște vinovăția și nu dorește să depună declarații.

Referitor la cazurile când bănuitorul (învinuitul) nu dorește să depună declarații, indiferent dacă recunoaște sau nu vinovăția, este de menționat că organul de urmărire penală nu este în drept a-l sili să facă acest lucru, deoarece, potrivit legislației procesual-penale, aceasta este un drept al său și nu poate fi încălcăt.

Atunci când bănuitorul (învinuitul) dorește să depună declarații în favoarea sa sau în defavoarea sa, se creează o situație benefică pentru organul de urmărire penală, deoarece, în primul caz, putem corobora alte probe și verifica toate versiunile înaintate, astfel încât se va dovedi veridicitatea declarațiilor mărturisite, iar, în al doilea caz, putem obține date despre circumstanțele faptei criminale, scopul și motivul comiterei infracțiunii, acțiunile făptuitorului după comiterea infracțiunii, precum și alte date importante pentru soluționarea cauzei.

Practica denotă faptul că bănuitorul (învinuitul) poate să-și recunoască vinovăția în întregime, parțial și să nu și-o recunoască. În același timp, este de menționat și faptul că recunoașterea vinovăției nu înseamnă că declarațiile depuse sunt veridice, la fel și nerecunoașterea vinovăției nu înseamnă că declarațiile sunt false și nu trebuie apreciate astfel⁴².

Chiar dacă bănuitorul (învinuitul) dorește să depună declarații și își recunoaște pe deplin vinovăția, audierea nu trebuie să fie una formală. De aceea persoana care audiază trebuie să conducă această acțiune astfel încât să fie elucidate toate circumstanțele cauzei.

⁴² Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 612.

44

După relatarea liberă, persoana care efectuează audierea trebuie să adreseze întrebări. Acestea trebuie formulate și adresate pentru a evita un răspuns general sau formal. În același timp, nu se recomandă a fi formulate și adresate întrebări la care răspunsul poate fi unul pozitiv sau negativ, adică „da” sau „nu”.

În cazul în care bănuitorul (învinuitul) își recunoaște parțial vinovăția și dorește să depună mărturii, persoana care efectuează audierea trebuie să țină cont de faptul că declarațiile acestuia pot fi false, să ascundă unele circumstanțe ale faptei criminale sau să depună mărturii din care reiese implicarea neactivă în comiterea acțiunilor infracționale, astfel încât să se creeze impresia că el nu este vinovat de comiterea acestei fapte și doar, spre exemplu, a favorizat-o. Aceste declarații pot duce la pedepsirea persoanei pentru o faptă mai blândă decât vinovăția sa reală sau, în genere, persoana să nu fie trasă la răspunderea penală, calificându-i-se acțiunile ca o componentă de contravenție.

Tactica deconspirării declarațiilor false⁴³

În timpul audierii declarații false poate depune orice persoană, indiferent ce statut procesual are aceasta (parte vătămată, martor, bănuit, învinuit).

Motivul depunerii declarațiilor false de către martor: frica de a strica relațiile cu alte părți ce figurează în cauza penală cercetată; frica de răzbunare a bănuitorului (învinuitului) pentru declarațiile depuse; dorința de a ascunde faptele sale antisociale și amoroale; dorința de a ajuta bănuitorul (învinuitul) să nu fie tras la răspunderea penală sau să fie pedepsit pentru o faptă mai blandă, în special atunci când între ei există relații de prietenie, de rudenie etc.; dorința de a pedepsi mai aspru bănuitorul (învinuitul); aprecierea greșită a circumstanțelor văzute sau cunoscute de el, precum și redarea acestora într-o altă formă decât cea reală; nedorința de a participa în continuare în calitate de martor, pentru ca ulterior să nu mai fie citat la organul de urmărire penală sau judecată.

Motivul depunerii declarațiilor false de către victimă sau partea vătămată: echipa că bănuitorul (învinuitul) se va răzbuna din cauza sesizării și declarațiilor făcute împotriva sa; relațiile bune avute anterior cu bănuitorul (învinuitul), de exemplu sunt rude, dar ulterior s-au certat, fie că anterior au comis o infracțiune în comun, care a rămas nedescoperită etc.; dorința de a supraveulta prejudiciul cauzat în urma comiterii infracțiuni.

⁴³ Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 614-621.

46

unii; dorința de a micșora paguba pricinuită, din motivul fricii constatării ulterioare a izvorului dobândirii obiectelor prețioase; dorința de a ascunde unele interese personale (de exemplu victimă sau partea vătămată nu este fidelă soțului sau soției și nu dorește ca acest lucru să fie cunoscut de către organele de drept, mai mult ca atât de către a doua jumătate); neîncrederea în organele de drept.

Motivul depunerii declarațiilor false de către bănuit și învinuit: dorința de a evita tragerea la răspundere penală sau de a răspunde pentru o faptă mai blandă și nu pentru cea comisă; dorința de a-și asuma răspunderea, pentru a nu fi trași la răspundere și ceilalți complici ai infracțiunii, sau, în caz contrar, ultimii să răspundă pentru fapte mai blânde; imitarea stării de persoană irresponsabilă.

Cât privește veridicitatea declarațiilor depuse de către bănuit (învinuit), dubii în această privință pot apărea atât în timpul audierii, cât și după aceasta. În procesul audierii aceste dubii pot apărea din motivul schimbării declarațiilor de către bănuit sau învinuit, lipsei logicii de expunere, depunerii unor declarații contradictorii sau neconforme probelor deja administrative în cauza penală sau a informațiilor deja cunoscute de către persoana ce efectuează audierea.

Declarațiile mincinoase pot fi descoperite în urma efectuării altor acțiuni de urmărire penală, de exemplu, în urma verificării declarațiilor la fața locului, experimentului de urmărire penală, reconstituirii faptei, confruntării etc. Aceste declarații pot fi deconspirate și în urma audierii altor participanți la procesul penal, în urma administrării unor dovezi noi sau recent descoperite, precum și în urma rapoartelor de expertiză.

Pentru descoperirea mărturiilor false este necesară cunoașterea unor procedeele tactice, aplicate de către persoana care efectuează audierea. Aceste procedee tactice pot fi divizate

sau calificate în trei grupe: procedee cu impact emoțional, cu impact logic și combinații tactice.

47

Procedeele cu impact emoțional. La procedeele cu impact emoțional, *aplicate în privința martorului, victimei sau a părții vătămate*, se referă: convingerea subiecților respectivi în ceea ce privește neluarea unei poziții corecte în raport cu declarațiile sale; explicarea consecințelor negative asupra apropiatilor victimei, părții vătămate, bănuitorului, învinuitului; impactul asupra aspectelor pozitive ale celui audiat – simțul demnității personale, bunătatea, ideologia etc.

Procedeele cu impact emoțional *aplicate în privința bănuitorului sau învinuitului*: motivarea de a se autodenunța, explicând atât efectele negative în urma negării și depunerii declarațiilor false, cât și efectele pozitive în cazul în care se va căi activ de cele comise, își va recunoaște vinovăția și va ajuta organul de urmărire penală la descoperirea altor infracțiuni, inclusiv a celor din anii precedenți, care nu au putut fi descoperite până în prezent; impactul pozitiv asupra personalității bănuitorului sau învinuitului prin afecțiunile sale, pasiunile pe care le are, măiestria pe care o posedă, autoritatea pe care o deține etc.; folosirea antipatiei față de ceilalți participanți la comiterea infracțiunii, dependența pe care o are el în raport cu ceilalți participanți, umilirea demnității sale, dubiile sale de a avea încredere în poziția pe care ceilalți participanți au adoptat-o în raport cu el; adresarea întrebărilor spontane pe care bănuitorul sau învinuitul nu se așteaptă să le fie aduse și la care acesta nu putea să se pregătească pentru a răspunde etc.

Procedeele cu impact logic. Aceste procedee se aplică prin demonstrarea faptului că declarațiile depuse nu corespund realităților. La ele se referă: prezentarea probelor care contrazic declarațiile depuse; prezentarea probelor la care persoana audiată va trebui să dea unele explicații detaliate; analiza logică a

48

contrazicerilor în declarațiile depuse de către persoana audiată; probe care vor demonstra faptul că poziția luată de partea audiată este una greșită.

Procedeele cu impact logic sunt folosite pentru demascarea alibiului fals. Este cunoscut faptul că pentru formarea unui alibi fals, bănuitor sau învinitorul purcede la înțelegerea cu persoanele ce îl înconjoară (rude, prieteni, bune cunoștințe etc.) pentru a da declarații mincinoase, astfel încât să confirme alibiul respectiv. În asemenea cazuri, este necesar să se efectueze audierea acestor persoane foarte detaliat, chiar până la cele mai mici detalii. Acest fapt ne va da posibilitatea de a le demasca, deoarece minciuna, în primul rând, se memorizează greu, iar, în al doilea rând, nu există cazuri când înțelegerea să se producă până la cele mai mici detalii. Oricum, în cazul primei audieri pot apărea unele divergențe între declarațiile acestora, iar rezultatul pozitiv, în ceea ce privește demascarea lor, se va obține atunci când persoanele respective vor fi audiate suplimentar. Or, după o perioadă de timp, în cazul minciunii, aceasta nu poate fi memorizată, precum poate fi memorizată o faptă reală.

Mai dificilă este situația în care bănuitorul sau învinitorul își creează un alibi fals, spre exemplu în următoarea situație: acesta, având un cerc de prieteni stabili, periodic petrece timpul cu ei și, în astfel de condiții, martorii vor crede că depun cu adevarat declarații veridice asupra faptului că în timpul comiterii infracțiunii bănuitorul s-a aflat cu ei. În asemenea caz, persoanele respective se vor audia în detaliu, se va verifica faptul înțelegerei și perceperei timpului de către aceștia, precum și se va constata din ce cauză s-au produs aceste impresii.

Combinațiile tactice. Prin combinații tactice, folosite la audieri, se înțelege crearea unor astfel de situații, percepute ero-nat de către persoana audiată, dar care pot duce la deconspirarea acesteia. Combinațiile tactice nu presupun nicidecum mintirea

celui audiat sau inducerea lui în eroare. Prin minciună se înțelege comunicarea falsă a informațiilor sau prezentarea lor eronată. Însă prin combinații tactice se înțelege crearea unor situații pe baza unor date reale, care pot fi evaluate corect sau incorect de către persoana audiată.

Crearea combinațiilor tactice include: procedeele aplicate cu scopul tăinuirii probelor administrate de către organul de urmărire penală; aplicarea metodei indirekte de audiere, care presupune înaintarea unor întrebări percepute ca neînsemnate de către persoana audiată, dar care în esență au drept scop obținerea unor informații despre circumstanțele faptei; crearea unor situații în timpul audierii care pot stabili unele informații veridice, pe lângă declarațiile false depuse; prezentarea unor afirmații despre recunoașterea de către complici a vinovăției, urmate de propunerea înaintată persoanei audiate de a comunica adevărul (în cazul martorilor, aceștia sunt puși în fața situației de a fi trași la răspunderea penală pentru declarații false sau refuzul de a face declarații, ceea ce duce la deconspirarea acestora).

Pentru deconspirarea declarațiilor false sunt folosite unele procedee, care, în esență, pot stabili adevărul într-o cauză penală.

Un prim procedeu presupune înaintarea **neașteptată** sau **spontană** a întrebărilor, care în esență lor nu au tangență cu întrebările adresate recent, impunându-se ca persoana audiată să dea un răspuns imediat. Întrebările respective sunt formulate în baza datelor concrete și nu în baza datelor operative care nu au fost probate.

Un alt procedeu este cel al **consecutivității**, care constă în înaintarea consecutivă, în procesul audierii, a materialelor probatorii, reieșind din importanța lor (de la materialele ce conțin o valoare probantă mai mică până la prezentarea materialelor cu o valoare probatoare mai mare).

Tactica audierii minorilor

Până a specifica particularitățile tactice de audiere a minorului vom face referire la unele aspecte procesual-penale, care, de fapt, joacă un rol destul de important pentru alegerea tacticii corespunzătoare. De la bun început, este necesar a menționa care sunt persoanele minore în procesul penal. Așadar, în conformitate cu prevederile pct.47 al art. 6 Cod procedură penală, persoana minoră este persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani.

Alin.(6) al art. 10 din Codul de procedură penală stipulează că, în cazul în care un minor este victimă sau martor, se va acționa pentru respectarea intereselor acestuia în orice fază a procesului penal. Această reglementare impune alegerea unei tactici corecte de audiere a minorilor, indiferent de statutul procesual al acestora, astfel încât să li se respecte, în același timp, și interesele lor.

Totodată, alin.(2¹) al art. 18 din Codul de procedură penală prevede faptul că, în procesul în care un minor este victimă sau martor, instanța de judecată va asculta declarațiile acestuia într-o ședință închisă. Conform alin.(11) al art. 58, alin.(5) art. 60 și alin.(5) art. 109 Cod procedură penală, martorul, victimă și partea vătămată minoră în vîrstă de până la 14 ani sunt audiați în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în

condițiile art. 110¹ Cod procedură penală.

51

Potrivit art. 110¹ Cod procedură penală, audierea martorului minor în vîrstă de până la 14 ani se va efectua de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui interviewator. Audierea minorului se va efectua în termene restrânse. Martorul minor și interviewatorul se vor afla în camera de audiere separați de judecătorul de instrucție și de celelalte persoane participante la această acțiune procesuală. În camera de vizualizare se vor afla judecătorul de instrucție, procurorul, apărătorul bănuitorului sau al învinuitului, psihologul, grefierul, reprezentantul legal al minorului supus audierii, reprezentantul legal al părții vătămate și, după caz, alte persoane în condițiile legii. Participanții la audiere vor adresa întrebări judecătorului de instrucție, care le va transmite interviewatorului în mod verbal, prin intermediul dispozitivelor tehnice, sau în scris, în timpul unei pauze. În caz de necesitate, interviewatorul își rezervă dreptul de a reformula întrebările dacă acestea au fost formulate într-un mod care poate trauma martorul minor, însă fără a schimba esența lor. Audierea martorului minor trebuie să se efectueze astfel încât să se evite producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a acestuia. Martorului minor care la data audierii nu a împlinit vîrstă de 14 ani își se va atrage atenția că trebuie să spună adevarul. Dacă bănuitorul sau învinitorul dorește să-i adreseze întrebări martorului minor, în baza unei cereri motivate este organizată o audiire suplimentară în condițiile menționate supra. Audierea repetată a minorului trebuie evitată în măsura în care acest lucru este posibil. Dacă în momentul audierii nu era identificat un bănuitor, după identificarea persoanei și atribuirea acesteia a statutului de bănuitor, în cel mai scurt timp posibil organul de urmărire penală aduce la cunoș-

tința bănuitorului sau a apărătorului acestuia procesul-verbal al audierii, prezentându-i și copia înregistrării audio/video a acesteia. Dacă bănuitorul sau apărătorul acestuia dorește să adreseze întrebări minorului, în baza unei cereri motivate se organizează audierea suplimentară a minorului, în aceleasi condiții.

Legea procesual-penală⁴⁴ stipulează că în cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale privind minorii urmează a se stabili: vârsta minorului (ziua, luna, anul nașterii); condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui; influența adulților sau a altor minori asupra minorului; cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii. În cazul în care se constată că minorul suferă de debilitate mintală, care nu este legată de o boală psihică, trebuie să se stabilească, de asemenea, dacă el a fost pe deplin conștient de săvârșirea actului. Pentru a se stabili aceste circumstanțe, vor fi ascultați părinții minorului, învățătorii, educatorii lui și alte persoane care ar putea comunica datele necesare, precum și se va cere efectuarea unei anchete sociale, prezentarea documentelor necesare și se vor efectua alte acte de urmărire penală și judiciare. Pentru circumstanțele respective organul de urmărire penală dispune întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială a minorului.

Reiesind din imperitive legale, putem formula tactici de audiere din punctul de vedere criminalistic. Așadar, urmare prevederilor procesual-penale, prin prisma tacticii criminalistice, ascultarea minorului se particularizează în funcție de vârsta acestuia, statutul procesul obținut în cadrul investigării cauzei, precum și de genul infracțiunii cercetate.

⁴⁴ A se vedea dispoziția art. 475 Cod procedură penală, cu modificările și completările ulterioare.

Declarațiile minorului sunt influențate de vîrstă, dezvoltarea sa psihosomatică, mediul din care provine, condițiile de audiere și tactica adoptată de către organul de urmărire penală sau instanța de judecată. Cel care face audierea trebuie să aibă în vedere că procesul de formare a declarațiilor, deși este asemănător adulților va fi marcat de factori cum sunt: emotivitatea ridicată, lipsa experienței de viață, nivelul scăzut de cunoștințe, subiectivitatea, reflectată mai ales în tendințele de exagerare⁴⁵.

Situația deosebită sub aspectul dezvoltării psihice și fizice a persoanelor minore, aflate în faza conturării personalității, a acumulării unor cunoștințe de viață și profesionale comportă unele elemente de dificultate suplimentare. Ascultarea minorilor presupune o și mai atentă pregătire, cerută de situația oarecum specială, de necesitatea cunoașterii personalității minorului sub multiplele ei aspecte, adoptând o tactică de ascultare corespunzătoare vîrstei acestuia. Trebuie cunoscute și înțelese particularitățile de psihologie specifice fiecărei vîrste din cadrul minoratului. Se vor obține date prealabile din mediul familial, școlar, de la locul de muncă precum și cu privire la preocupările, cercul de prieteni, activitățile preferate de minor. Din discuțiile cu rudele, părinții, profesorii și prietenii minorului va putea fi conturat un portret psiho-afectiv și intelectual, de natură a permite o bună planificare a strategiei de ascultare. Vor putea fi stabilite persoanele cu care comunică mai ușor, care îl pot influența, în care are mai multă încredere, putând fi alese dintre acestea pentru a asista la ascultarea minorului. În aprecierea declarațiilor se va ține seama de specificul vîrstei, de influențele posibile ale adolescenței, de limitele experienței de viață și ale bagajului intelectual. Cu toate acestea, declarațiile minorului nu vor trebui privite cu ironie sau superioritate, deoarece

⁴⁵ E. Stancu, Tratat de criminalistică, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 390.

54

o atitudine prea rece a persoanei care efectuează audierea va putea genera un recul, un refugiu și deci va îngreuna comunica-rea. De asemenea, o atitudine prea laxă ar putea atrage tendința minorului de a fabula. Ascultarea minorului va fi precedata de desfășurarea unor discuții prealabile menite să ușureze stabilierea unor relații de încredere între minor și organul judiciar. Discuțiile vor putea fi orientate spre dezvăluirea preocupărilor minorului, făcându-se apoi o trecere treptată spre ascultarea relatării libere. Se vor respecta aceleași reguli de sobrietate în ascultarea relatărilor libere, fără intervenții inutile, sau mimici sugestive, care mai ales în cazul minorilor pot aduce rezultate nedorite: fabulație copilărească, negarea oricărora fapte etc. Nu se vor face amenințări sau promisiuni de creare a unei situații mai dificile sau mai ușoare în proces, deoarece ele ar afecta în mod evident sinceritatea declarațiilor minorului. Faza de ascultare dirijată – presupune orientarea în punerea acestor întrebări în funcție de natura faptei, de modul și condițiile săvârșirii, de poziția procesuală, precum și de trăsăturile de personalitate ale minorului desprinse în cursul pregătirii și al realizării ascultării. Vor fi adresate, în funcție de ansamblul problemelor ce trebuie detaliate, întrebări privind momente și relații anterioare comiterii faptei, întrebări privind elemente din timpul comiterii faptei, cât și întrebări privind anumite evenimente, atitudini, discuții, după comiterea faptei. Se vor pune întrebări clare, fără tentă sugestivă, fără mai multe înțelesuri⁴⁶.

⁴⁶ S. Alămoreanu, Criminalistica, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, p. 140-141.

Tactica efectuării altor tipuri de audieri

În cadrul procesului penal pot fi și alte tipuri de audieri, cum ar fi audierea specialistului sau expertului, audierea în cadrul confruntării, audierea persoanelor cu handicap psihic, surde și surdomute, audierea vârstnicilor, audierea nevăzătorilor și a celor ce nu cunosc limba în care se desfășoară urmărirea penală, sau, în genere, procesul penal.

Așadar, în conformitate cu prevederile alin. (1) al art. 153 Cod procedură penală, în cazul în care raportul expertului nu este clar sau are unele deficiențe, pentru înlăturarea cărora nu sunt necesare investigații suplimentare, ori a apărut necesitatea de a preciza metodele aplicate de către expert sau unele noțiuni, organul de urmărire penală este în drept să **audieze expertul**, respectându-se dispozițiile privitoare la audierea martorului, care se aplică în mod corespunzător. În același timp, alin. (2) al aceleiași norme procesual-penale interzice audierea expertului până la prezentarea raportului și cercetarea acestuia.

De menționat că legea procesual-penală nu indică direct faptul că în calitate de martor poate fi citat și audiat specialistul referitor la concluziile pe care acestea le-a dat în cadrul acțiunilor de urmărire penală. Atunci când este necesar stabilirea sau lămurirea unor probleme și nu este necesară dispunerea expertisei, se recomandă și audierea specialistului.

Obiectul audierii expertului îl constituie unele noțiuni sau formulări neclare pentru organul de urmărire penală, care

56

au fost menționate în raportul de expertiză. În cadrul audierii, expertului îi sunt adresate întrebări concrete despre circumstanțele devenite neînțelese și doar acele care au fost descrise cu ocazia cercetărilor efectuate de către acesta. Cu alte cuvinte, expertul nu se audiază prin relatarea liberă a evenimentelor, ci doar asupra neclarităților menționate, ceea ce și deosebește audierea acestuia de alte audieri. În urma audierii expertului pot fi trase concluzii referitoare la dispunerea unor expertize suplimentare.

Audierea în cadrul efectuării confruntării. Este bine cunoscut faptul că în cazul în care există divergențe între declarațiile persoanelor audiate în aceeași cauză, se procedează la confruntarea acestor persoane, inclusiv cu cele ale căror declarații sunt defavorabile bănuitorului, învinuitului, dacă este necesar, pentru aflarea adevărului și înlăturarea divergențelor.

Potrivit alin. (3) al art. 113 din Codul de procedură penală, audierea persoanelor confruntate se face cu respectarea dispozițiilor privitoare la audierea martorului sau învinuitului, care se aplică în mod corespunzător, în funcție de calitatea procesuală a persoanelor confruntate. În același timp, alin. (4) al normei în referință stipulează că persoanele confruntate se audiază privitor la relațiile dintre ele, la faptele și circumstanțele în privința cărora declarațiile depuse anterior se contrazic. După audierea declarațiilor, persoanele confruntate pot să-și pună reciproc întrebări și răspund la întrebările persoanei care efectuează acțiunea procesuală.

După cum se observă, legislația procesual-penală prevede o altă modalitate de audiere, și anume cea efectuată în cadrul confruntării, care se deosebește de celelalte audieri.

Audierea în cadrul confruntării se prezintă a fi una dificilă, comparativ cu alte audieri, deoarece aceasta conține un

caracter psihologic variat, chiar prin faptul că în cadrul ei participă cel puțin două persoane, în afară de reprezentantul organului de urmărire penală. Mai complicată este situația când părțile confruntate sunt asistate de apărători, reprezentanți legali, psihologi etc.

Reieșind din cerințele legale, scopul confruntării este de a înlătura divergențele dintre depozițiile apărute în timpul audierii. În același timp, scopul este atins doar atunci când divergențele cu adevărat sunt înlăturate datorită declarațiilor care reflectă starea de fapt, sunt veridice și obiective.

De menționat că în practică, de regulă, rezultatul confruntărilor este unul negativ, deoarece în cadrul acestora nu au putut fi înlăturate divergențele apărute, adică părțile și-au susținut depozițiile date la audierile precedente.

În alte cazuri, practica denotă obținerea unui rezultat negativ al confruntării și în cazul când partea care anterior a depus declarații, pe care organul de urmărire penală le considera veridice, iar la confruntare, din cauza unor influențe, partea respectivă își schimbă declarațiile.

În cazul presupunerii unor astfel de situații, se recomandă ca organul de urmărire penală, la etapa actuală de cercetare, să se refuze pe moment efectuarea acestei acțiuni de urmărire penală, administrând alte probe atât directe, cât și indirecte pentru elucidarea acestor neclarități.

Se recomandă ca confruntarea să înceapă cu audierea persoanei a cărei declarații sunt presupuse ca fiind veridice.

Este de menționat faptul că nici un minor nu va fi obligat să participe la confruntarea cu persoana învinuită de infracțiuni contra integrității lui fizice și/sau morale. Aceasta se va face pentru a nu traumatiza minorul, or, acesta în timpul comiterii unor astfel de infracțiuni a suportat traume esențiale. Însă, la

58

dorința minorului și a reprezentantului său legal, el va fi confruntat cu persoana bănuitură sau învinuită.

Un aspect destul de esențial se prezintă la citirea în ședința de judecată a declarațiilor martorului. Așadar, alin. (1) al art. 371 Cod procedură penală stipulează că citirea în ședința de judecată a declarațiilor martorului depuse în cursul urmăririi penale, precum și reproducerea înregistrărilor audio și video ale acestora, pot avea loc, la cererea părților, în cazurile: când există contradicții esențiale între declarațiile depuse în ședința de judecată și cele depuse în cursul urmăririi penale; când martorul lipsește în ședință și absența lui este justificată fie prin imposibilitatea absolută de a se prezenta în instanță, fie prin motive de imposibilitate de a asigura securitatea lui, cu condiția că audierea martorului a fost efectuată cu confruntarea dintre acest martor și bănuit, învinuit sau martorul a fost audiat în conformitate cu art. 109 și 110 Cod procedură penală.

În astfel de situație, confruntarea este necesară, cu excepția cazurilor minorilor.

Anumite particularități specifice are și ascultarea martorilor handicapați, în special, a persoanelor surde și surdomute, care nu de puține ori sunt prezente la locul săvârșirii infracțiunii.

Conform normelor legale⁴⁷, persoanele care, din cauza defectelor fizice sau psihice, nu sunt în stare să înțeleagă just împrejurările care au importanță pentru cauză și să facă referitor la ele declarații exacte și juste, nu pot fi citate și ascultate ca martori. Această normă nu trebuie tratată în mod absolut. În doctrină, criminaliștii recomandă, în cazuri excepționale sau de o importanță majoră, audierea și unor astfel de persoane.

⁴⁷ A se vedea pct.1, alin. (3) al art. 90 Cod procedură penală, cu modificările și completările ulterioare.

Chiar dacă declarațiile acestora, de sine stătătoare, nu vor avea o valoare probantă în coroborare cu altele, acestea pot justifica unele împrejurări importante pentru cauza cercetată.

Pe de altă parte, declarațiile acestor persoane pot, cel puțin, servi ca informații pe baza cărora se pot înainta unele versuni criminalistice, care sunt supuse verificării, și ulterior se pot obține alte dovezi importante pentru justa soluționare a cauzei.

E. Stancu⁴⁸, citându-i pe E. Locard și R. Lechat, menționează că ascultarea handicapătilor care prezintă diferite afecțiuni psihopatologice, dacă este considerată absolut necesară, va fi pregătită și efectuată cu multă precauție, solicitându-se și ajutorul unui medic specialist. Ascultarea se face într-un cadru lipsit de factori stresanți, indicată fiind deplasarea organului judecătar la domiciliul martorului sau la locul de internare al acestuia. Realizarea contactului psihologic, câștigarea încrederii martorului sunt esențiale pentru obținerea rezultatului scontat prin audiere. În linii mari, regulile tactice de ascultare sunt cele aplicabile copiilor și bătrânilor, o atenție specială acordându-se mitomanilor, afirmațiile acestora urmând să fie serios verificate și interpretate într-un mod critic, mitomania presupunând însă un diagnostic diferențiat.

O altă categorie de persoane ce pot fi audiate în cadrul procesului penal sunt **vârstnicii**. Ascultarea persoanelor în vîrstă necesită adaptarea regulilor tactice de urmărire penală ori de judecată la particularitățile psihologice ale martorului intrat sub influența procesului de îmbătrânire. Specialiștii precizează că procesul de îmbătrânire devine evident, în general, după vîrsta de 65 de ani, regresia fiind mai accentuată după 70-75 de ani. Limitele acestea au însă un caracter general, ele diferind mult de la o persoană la alta. La vîrstele înaintate, se

⁴⁸ E. Stancu, Tratat de criminalistică, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 395.

constată scăderea evidentă a posibilităților de recepție senzorială, îndeosebi vizuală și auditivă, echilibrată întrucâtva pe seamă experienței senzoriale anterioare. Funcția amnezică se reduce, tulburările de memorie asociindu-se cu cele ale gândirii și limbajului. Pe măsura înaintării în vîrstă, la unele persoane își face apariția sindromul de depersonalizare, însotit, câteodată, de dezordine psihotică (isterie, ipohondrie). Pe lângă atrofierea sensibilității, vîrstnicii devin suspicioși, egoiști, ranchiunoși, nervoși, irascibili, trăiesc cu sentimentul de frustrare. În debutul ascultării acestor categorii de martori vîrstnici, magistratul trebuie să fie foarte atent la modul în care stabilește contactul psihologic cu persoana în vîrstă, printr-o atitudine sobră, dar nu rece, politicoasă și respectuoasă. Amneziile, erorile, sau distorsiunile prin imaginea, încercările de acoperire a lacunelor de memorie prin fabulație nu trebuie să provoace irritarea anchetatorului. Declarațiile persoanelor în vîrstă vor fi bine verificate și interpretate în mod critic, mai ales în ipoteza existenței unor cât de mici interese în cauză, ce pot fi marcate de dorința de răzbunare, de ranchiună, chiar de răutate nejustificată⁴⁹.

Potrivit alin. (4) al art. 105 din Codul de procedură penală, martorul surdomut este audiat cu participarea interpretului care cunoaște semnele acestuia și poate să comunice prin ele. Din imperitive legale putem evidenția o altă categorie de persoane ce sunt audiate în cadrul procesului penal, și anume **persoanele surdomute**. Nu trebuie să uităm faptul că această categorie de persoane sunt dotate cu un perfect sistem de recepție vizuală, aceasta asigurându-le mari posibilități de observare. În practică s-a dovedit că surdomuții, spre exemplu, fixează la maximum semnalamentele persoanelor implicate în activitatea infracțională, descriu cu mare exactitate vestimentația lor, tot

⁴⁹ E. Stancu, Tratat de criminalistică, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 393-394.

felul de alte obiecte în spațiul respectiv.

61

Tactica ascultării persoanelor surdomute este în funcție de gradul de pregătire a martorului și, firește, de raportul de legătură a acestuia cu cauza. Prin urmare, organul de urmărire penală are datoria să se informeze în prealabil asupra acestor împrejurări. Cu acest prilej este indicat ca la etapa de pregătire să se stabilească instituția de instruire a martorului surdomut pentru a obține informația respectivă referitoare la capacitatele și nivelul de cunoștințe ale acestuia. Se recomandă ca interpréti -participanți obligatorii la acest act de urmărire penală, să fie selectați tot din cadrul instituțiilor de instruire a persoanelor handicapate⁵⁰.

O altă categorie se prezintă a fi **persoanele nevăzătoare**. Această categorie de persoane, deși nu au capacitatea de a vedea faptele comise, dețin un simț tactil foarte dezvoltat și aud foarte bine. Aceste capacitați le permit să audă și să înțeleagă unele circumstanțe după sunete și zgomote. În același timp, aceste persoane pot identifica și recunoaște persoana după voce.

În procesul penal pot fi audiate și **persoanele care nu posedă limba de stat**. Audierea acestor persoane, potrivit Codului de procedură penală, se face cu ajutorul unui interprét. Un străin care nu cunoaște limba de stat poate fi întrebat despre faptele la care a fost martor ocular, ca și despre faptele pe care le-a auzit și a avut posibilitatea să le înțeleagă. La audierea străinului este necesar să ține cont de nivelul de dezvoltare psihică și intelectuală a acestuia, profesia, naționalitatea, țara de origine a martorului. Ascultarea se va desfășura într-o atmosferă de calm și de sobrietate. În cazul cetățenilor străini se cuvine privită cu înțelegere o anumită stare de nervozitate sau neliniște, alteori

⁵⁰<http://www.referatele.com/referate/noi/drept/audierea-martorului-1621173213.php>

62

de superioritate. Din punct de vedere tactic, în ascultarea celor care nu cunosc limba de stat trebuie să se țină seama de zona de proveniență, de tipul de educație primit, de particularitățile sistemului judiciar din țara lor, chiar dacă este fără incidentă cu cazul dat, fără însă nici o abatere de la normele sau principiile noastre de judecată. Interpretul trebuie să traducă fidel, corect întreaga declarație și răspunsurile la întrebări, în caz contrar săvârșind infracțiunea de mărturie mincinoasă⁵¹.

⁵¹ E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 394.

Fixarea rezultatelor audierilor

Potrivit normelor procesual-penale, fiecare acțiune de urmărire penală este fixată printr-un proces-verbal. Respectiv, audierea unei persoane, indiferent de calitatea sa procesuală, se fixează într-un proces-verbal de audiere. Procesul-verbal de audiere se întocmește în timpul efectuării acestei acțiuni sau imediat după terminarea ei de către persoana care efectuează urmărirea penală. Acest proces-verbal trebuie să cuprindă: locul și data efectuării audierii; funcția, numele și prenumele persoanei care întocmește procesul-verbal; numele, prenumele și calitatea persoanelor care au participat la audiere, adresele lor, obiecturile și explicațiile acestora; data și ora începerii și terminării audierii; descrierea amănunță a faptelor constatate, precum și a măsurilor luate în cadrul audierii; mențiunea privind efectuarea, în cadrul realizării audierii, a filmării sau înregistrării audio, privind mijloacele tehnice utilizate la efectuarea acțiunii respective de urmărire penală, condițiile și modul de aplicare a lor, obiectele față de care au fost aplicate aceste mijloace, rezultatele obținute, precum și mențiunea că, înainte de a se utiliza mijloacele tehnice, despre aceasta s-a comunicat persoanelor care participă la audiere.

Dacă în cadrul audierii s-au constatat și ridicat obiecte (de exemplu, partea audiată prezintă unele documente) care pot constitui corpuri delictive, ele vor fi descrise amănunțit în procesul-verbal, cu mențiunea despre fotografierea lor, dacă aceasta

64

a avut loc, și despre anexarea lor la dosar. Procesul-verbal se citește tuturor persoanelor care au participat la audiere, explicându-li-se, totodată, că au dreptul de a face obiecții, iar acestea urmează să fie consemnate în procesul-verbal. Fiecare pagină a procesului-verbal se semnează de persoana care îl întocmește, precum și de persoanele care participă la audiere, cu excepțiile prevăzute de lege. Dacă vreuna din aceste persoane nu poate semna sau refuză să semneze procesul-verbal, despre aceasta se face mențiune. La procesul-verbal se anexează casetele audio și video executate în cursul audierii.

Dacă persoana care a participat la audiere refuză să semneze procesul-verbal, despre aceasta se face mențiune în procesul-verbal, care va fi semnat pentru conformitate de către persoana care a efectuat acțiunea. Persoanei care a refuzat să semneze procesul-verbal trebuie să i se acorde posibilitatea de a explica cauzele refuzului, iar explicațiile ei vor fi consemnate în procesul-verbal. Dacă persoana care a participat la audiere nu poate semna procesul-verbal din cauza vreunui defect fizic, cel care întocmește procesul-verbal cheamă o persoană străină care, cu consimțământul celui care nu poate semna, certifică cu semnatura sa exactitatea conținutului.

De regulă, declarația este scrisă de organul de urmărire penală (de mână, la calculator, mașina de scris), dar este posibil ca și persoana audiată să-și scrie singură declarația, atrăgându-i-se atenția să răspundă la toate problemele care fac obiectul declarației, urmând să fie citită imediat în vederea completării cu răspunsurile la întrebări sau cu clarificarea aspectelor insuficient de precis redate de către aceasta.

În majoritatea cazurilor, completarea formularului declarației începe după ce persoana audiată a redat liber faptele și imprejurările pe care le cunoaște, timp în care organul judiciar

va nota aspectele importante, unele amănunte semnificative, neclaritățile, eventualele contraziceri pe care le va clarifica ulterior. Pe parcursul acestor însemnări nu trebuie să se negligeze observarea cu atenție a persoanei audiate. Consemnarea depoziției persoanei audiate se va face într-o formă cât mai fidelă și precisă, cât mai apropiată de modul de exprimare al acesteia, fiind interzisă modificarea sau înlocuirea cuvintelor, cu excepția celor vulgare sau triviale. În practică se manifestă tendința de reformulare a expresiilor persoanei audiate, de sintetizare a relatărilor, aspect de natură să altereze obiectivitatea declarației sau să se dea un alt înțeles afirmațiilor.

Declarațiile persoanei audiate trebuie verificate pe de o parte prin compararea conținutului acestora cu celelalte mijloace de probă – verificate – administrate în cauză, iar pe de altă parte, prin efectuarea diverselor activități de urmărire penală. Astfel, declarațiile pot fi verificate prin ascultarea altor martori, a părinții vătămate ori chiar a bănuitorului ori învinuitului.

Se recomandă ca audierea să fie precedată de verificarea declarațiilor la locul faptei. Aceasta se va efectua, pe de o parte, pentru ca organul de urmărire penală să se convingă de cele relatate de către persoana audiată, iar pe de altă parte, pentru a stabili posibilitatea persoanei audiate de a percepe și memora în condițiile date ceea ce a afirmat cu ocazia ascultării.

Aprecierea probelor constituie etapa finală a activității organelor de urmărire penală. Aprecierea declarațiilor reprezintă rezultatul verificării lor și al concluziilor formulate privind existența sau inexistența faptelor rezultate din declarațiile respective. Astfel spus, în esență, aprecierea declarațiilor constă în stabilirea sincerității și veridicității lor. Sinceritatea și veridicitatea sunt aspecte diferite. Buna-credință a persoanei audiate asigură obținerea unor declarații sincere ceea ce nu înseamnă

66

că întotdeauna sunt și veridice. Sinceritatea declarațiilor depinde de personalitatea persoanei audiate, de convingerile intime că tot ceea ce a afirmat reprezintă adevărul. Veridicitatea declarațiilor reprezintă corespondența între faptele relatate și cele petrecute în realitate, de unde concluzia că, în procesul ascultării, trebuie să se urmărească nu numai obținerea unor declarații sincere, ci și veridice.

Cu prilejul ascultării și aprecierii declarațiilor unor categorii de persoane (spre exemplu, martorii minori), organul de urmărire penală trebuie să țină cont de vârsta și gradul de dezvoltare intelectuală a acestora, de ele depinzând posibilitățile și capacitatea de percepere și înțelegere a faptelor și fenomenelor la care au asistat. De asemenea, nu trebuie omisă înclinația lor spre fantezie, concretizată în tendința de a exagera anumite aspecte pe marginea celor percepute și memorate⁵².

⁵²<http://www.licentade10.eu/Drept/Tactica%20aascultarii%20martorilor%20minorii.doc>

Bibliografie

1. <http://www.scrity.com/stiinta/drept/TACTICA-AUDIERII-MARTORILOR-in11173245.php> (accesat la 02.03.2015)
2. <http://www.scrity.com/stiinta/drept/TACTICA-AUDIERII-DE-CATRE-PROC16310131120.php> (accesat la 02.03.2015)
3. <http://www.avocatul.md/files/documents/23387-Audierea%20martorului.pdf> (accesat la 02.03.2015)
4. <http://www.scrigroup.com/legislatie/drept/Instructiuni-privind-tactica-s45831.php> (accesat la 02.03.2015)
5. https://books.google.md/books?id=ditIZXLDw5EC&pg=PA27&dq=tactica+audierii&source=bl&ots=5KZoqNmjMa&sig=w-IVV9qieUPiZ5aNcESkJ4O2cQ&hl=ru&sa=X&ei=DzPoVL-TEIyzUeK_hEg&ved=oCDgQ6AEwBDgK#v=onepage&q=tactica%20audierii&f=false (accesat la 02.03.2015)
6. <http://www.rasfoiesc.com/legal/criminalistica/Tactica-asocultarii-propriuzise49.php> (accesat la 02.03.2015)
7. <http://www.referatele.com/referate/noi/drept/audierea-martorului-1621173213.php> (accesat la 02.03.2015)
8. <http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-asocultarii-martorilor.html> (accesat la 02.03.2015)
9. <http://www.licentade10.eu/Drept/Tactica%20asocultarii%20martorilor%20minorii.doc> (accesat la 02.03.2015)
<http://www.slideshare.net/exodususer/56137302-criminalisticcurs> (accesat la 02.03.2015)

- 68 | 10. http://www.mpublic.ro/minori_2008/minori_5_2_ro.pdf (accesat la 02.03.2015)
11. http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/ghid-ascul-tare-copil-in-proceduri-judiciare_nou_1.pdf (accesat la 02.03.2015)
12. <http://www.scritudi.com/stiinta/drept/TACTICA-AUDIE-RII-MARTORILOR-in11173245.php> [accesat la 14.03.2015].
13. <http://www.rasfoiesc.com/legal/criminalistica/Tactica-as-cultarii-propriuzise49.php> [accesat la 14.03.2015].
14. E. Stancu, Tratat de criminalistică, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2007, p. 394.
15. S. Alămoreanu, Criminalistica, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca, p. 140-141
16. Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Рощинская, Криминалистика (Учебник для вузов), под редакцией Р.С. Белкина, 2-е издание, Изд. Норма, Москва, 2005, с. 612.
17. A.I. Tudorache, Criminalistica, Ed. Nomina Lex, Bucureşti, 2010, p. 182
18. V. Bercheşan, I.E. Sandu, Ascultarea martorilor în Tratat de criminalistică, Ed. Carpaţi, Craiova, 1992, p. 141.
19. <http://www.scritudi.com/stiinta/drept/TACTICA-AUDIE-RII-DE-CATRE-PROC16310131120.php>
20. E. Stancu, Procedee tactice folosite în investigațiile penale. Evoluții, Ed. AIT Laboratories, Bucureşti, 2011.
21. V. Bercheşan, I.E. Sandu, Ascultarea martorilor în Tratat de Criminalistică, Ed. Carpati, Craiova, 1992 și altele.
22. A se vedea: <http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-ascultarii-martorilor.html>
23. E. Stancu, Procedee tactice folosite în investigațiile penale. Evoluții, Ed. AIT Laboratories, Bucureşti, 2011 și alții.

24. <http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-ascultarii-martorilor.html>
25. [http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-ascultarii-martorilor.html;](http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-ascultarii-martorilor.html)
26. E. Stancu, Procedee tactice folosite în investigațiile penale. Evoluții, Ed. AIT Laboratories, București, 2011, p. 178;
27. V. Bercheșan, I.E. Sandu, Ascultarea martorilor în Tratat de Criminalistică, Ed. Carpați, Craiova, 1992, p. 141.
28. <http://www.scritudiniblog.com/stiinta/drept/TACTICA-AUDIERII-DE-CATRE-PROC16310131120.php>
29. <http://www.scritudiniblog.com/stiinta/drept/TACTICA-AUDIERII-MARTORILOR-in11173245.php>
30. G.I. Olteanu și alții, Ascultarea persoanelor în cadrul anchetei judiciare, Ed. AIT Laboratories, București, 2005, p. 70.
31. E. Stancu, Tratat de criminalistică, Universul Juridic, București, 2007, p. 112.
32. G.I. Olteanu, M. Ruiu, Tactică criminalistică, Ed. Laboratories s.r.l., București, 2009, p. 192.
33. A. Ciopraga, Criminalistica, Iași, 1986, p.209.
34. https://books.google.md/books?id=ditIZXLdw5EC&pg=PA277&lpg=PA277&dq=tactica+audierii&source=bl&ots=5KZoqNmjMa&sig=w-IVIV9qieUPIz5aNcESkJ4O2cQ&hl=ru&sa=X&ei=DzPoVL-TElyzUeK_hEg&ved=0CDgQ6AEwBDgK#v=onepage&q=tactica%20audierii&f=false
35. L. Prevost, „Enquête criminelle”, Ed. Modulo. Mont-Royal, Canada, 2000, p.83, citat de Emilian Stancu în Tratat de Criminalistică, Ed. Universul Juridic, București, 2004, p.381.
36. <http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-ascultarii-martorilor.html>
37. <http://optdolari.blogspot.com/2011/02/tactica-ascultarii-martorilor.html>

38. <http://www.scrihub.com/stiinta/drept/TACTICA-AUDIERII-DE-CATRE-PROC16310131120.php>
39. Iu. Odagiu, S. Nestor, Criminalistica, Tipografia Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI, Chişinău, 2011, p. 90.
40. A. Ciopraga, Evaluarea probei testimoniale în procesul penal, Ed. Junimea, Iaşi, 1979, p. 119.
41. S. Doraş, Criminalistica, vol. II, Elemente de tactică, Tipografia Centrală, Chişinău, 1999, p. 128.
42. G.I. Olteanu, M. Ruiu, Tactică Criminalistică, Ed. AIT Laboratories, Bucureşti, 2009, p. 153-154.
43. Н. Гапанович, Опознание в судопроизводстве, Minsk, 1975, с. 26.
44. A. Ciopraga, Evaluarea probei testimoniale în procesul penal, Ed. Junimea, Iaşi, 1979, p. 16.
45. G.I. Olteanu, M. Ruiu, Tactică criminalistică, Ed. AIT Laboratories, Bucureşti, 2009, p. 161.
46. E. Stâncii, Criminalistica, Bucureşti, 1995, p.63.
47. E. Stancu, Tratat de criminalistică, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2007, p.411;
48. I. Butoi, L.T. Butoi, Psihologie judiciară, Tratat universitar, Ed. Fundației România de Mâine, Bucureşti, 2001, p. 145.
49. А.Дулов, Судебная психология, Минск, 1975, с. 229.

**dr. Dinu OSTAVCIUC,
dr. Iurie ODAGIU**

Tactica efectuării audierilor

Ghid metodic pentru ofițerii de urmărire penală

**Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Ostavciuc, Dinu.**

Tactica efectuării audierilor: Ghid metodic pentru ofițerii de urmărire penală / Dinu Ostavciuc, Iurie Odagiu. – Chișinău: Cartea Militară, 2020 (Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare”). – 72 p. – (Collecția „Juridca”, ISBN 978-9975-3363-5-2).

**Bibliogr.: p. 67-70 (49 tit.). – Referințe bibliogr. în subsol. – 100 ex.
ISBN 978-9975-3364-4-4.**

**343.123.1
O-86**
